

O NEKIM ASPEKTIMA ODNOSA GOSPODARSTVA, LJUDI I OKOLIŠA U SJEVERNOM DIJELU KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE I VARAŽDINSKOG GENERALATA (PODRAVINI) TIJEKOM 17. STOLJEĆU

SOME ASPECTS OF ECONOMIC, PEOPLE AND THEIR ENVIRONMENT RELATIONSHIP IN 17TH CENTURY KRIŽEVCI COUNTY AND VARAŽDIN MILITARY FRONTIER – (PODRAVINA - THE DRAVA RIVER VALLEY)

Hrvoje Petrić

Zavod za hrvatsku povijest

Filozofski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

Republika Hrvatska

h.petric@inet.hr

Primljeno / Received: 14. 4. 2007.

Prihvaćeno / Accepted: 11. 6. 2007.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK/UDC 355-05-94 (497.5)

SAŽETAK

U ovom tekstu autor na temelju neobjavljenih i objavljenih izvora te literature razmatra neke sastavnice odnosa ljudi, gospodarstva i okoliša u sjevernom dijelu Križevačke županije i Varaždinskog generalata. Težište teksta je na proučavanju temeljnih osobina stanovništva sa temeljnim demografskim procesima od kraja 16. do početka 18. stoljeća. Uz to je autor obradio društveni, gospodarski, kulturni i vjerski život na ovom prostoru u 17. stoljeću. O svakom poglavlju ovog teksta ima još toliko neistražene građe u arhivima, muzejima, crkvenim i privatnim zbirkama da je, nakon višegodišnjih sustavnih istraživanja, moguće napisati nekoliko opsežnih monografija. Zato ovaj tekst treba shvatiti tek kao jedno razmišljanje o tome što je do sada učinjeno o proučavanju ovog prostora u 17. stoljeću i u kojim bi se pravcima trebala usmjeravati buduća istraživanja. Uz to je jedan od temeljnih zadataka podravske historiografije u budućnosti početi sa objavljivanjem građe za povijest Podravine koja se čuva u raznim arhivskim fondovima. Možda bi bilo najbolje započeti sa pripremanjem za objavljivanje građe koja govori o 17. stoljeću jer se ondašnji procesi početno ukorjenjuju u odnos ljudi prema svom podravskom okolišu koji se s više ili manje jasnoće vide sve do današnjih dana.

Ključne riječi: Podravina (dolina rijeke Drave), povijest okoliša, pogranična naselja, rijeka Drava, 17. stoljeće, grad Koprivnica, rani novi vijek

Key words: Podravina (the Drava river valley), environmental history, frontier settlements, river Drava, 17th century, town of Koprivnica, early modern period

Rad sam temeljio na objavljenim i neobjavljenim izvorima, ali sam u obzir uzimao relativno bogate rezultate historiografije koje sam ugradio u sadržaj ove pogranične problematike.¹ Prvi

¹ O fenomenima granica i pograničnih prostora usp. D. Roksandić, *Triplex Confinium ili o granicama i regijama hrvatske povijesti 1500-1800.*, Zagreb 2003.

pregled razvitka Podravine u 17. stoljeću, na osnovu literature, napisao je Dragutin Feletar.² Više pojedinačnih članaka koji se odnose na razdoblje 17. stoljeća objavljeno je u časopisima Podravina, Scientia Podraviana i Podravski zbornik. Osobito valja istaknuti radove Stjepana Krivošića koji je objavio i knjigu o stanovništvu sjeverozapadne Hrvatske.³ Od članaka objavljenih u drugim publikacijama posebnu važnosti ima tekst Nevena Budaka o pograničnim gradskim naseljima koji je za tisak priredio i sintezu o banskoj Hrvatskoj u ranome novom vijeku.⁴ Iako prvenstveno usmjeren na izučavanje društvene cjelokupne hrvatsko-slavonske vojnokrajške povijesti, znatan doprinos poznavanju podravskog kraja dao je Karl Kaser.⁵ Nezaobilazni su i historiografski radovi Josipa Adamčeka o agrarnim odnosima i vlastelinstvima koji upotpunjuju niz praznina u spoznajama o dijelu Podravine koji se u ranome novom vijeku nalazio na prostoru Križevačke županije.⁶ Od podravskih gradskih naselja u 17. stoljeću najtemeljitiije je obrađena Koprivnica.⁷ U ovom historiografskom uvodu posebno ne ističem i brojne pojedinačne radove različite vrijednosti na koje ću se pozivati u tekstu koji slijedi.

Prostor koji se obrađuje u tekstu podudara se sa sjevernim dijelom ostatka Križevačke županije, odnosno sa sjevernim dijelom Slavonske krajine (Varaždinskog generalata). Danas se ovo područje naziva Podravina. U podravskoj regiji su se tijekom 17. stoljeća prelamali razni utjecaji. U ovom radu žarište istraživanja nisam stavio na sva raspoloživa istraživačka pitanja koja bih mogao otvoriti, nego samo na ona o promjenama u socioekonomskom i kulturnom pejzažu. Pri tome valja naglasiti da o socioekonomskom i kulturnom pejzažu razmišljam kao o statičkoj kategoriji koja bi bila rezultat dinamičkih socioekonomskih i kulturnih utjecaja na okoliš.

Tijekom 16. i 17. stoljeća nastale su velike promjene u stanovništvu ovoga pograničnog prostora uz rijeku Dravu na strani Habsburškog imperija, a išle su u pravcu smanjenja ukupnog broja stanovnika. Brojni izvori potvrđuju da su razmjeri depopulacije bili vrlo veliki: dio stanovništva je poginuo u ratnim sukobima, druge su Osmanlije odveli zarobljeništvo, treći su odselili u sigurnije krajeve (zapadna Ugarska, Hrvatsko zagorje itd.). Ipak, pretpostavljam da je dio stanovništva ostao živjeti na pograničnom prostoru što prije svega potvrđuje činjenica da obrambeni sustav na ovom prostoru nikada nije došao u pitanje. O brojnosti i prostornom rasporedu preostalih stanovnika će buduća istraživanja zasigurno dati pouzdane pokazatelje. Isto vrijedi i za vrlo važna istraživanja o kontinuitetima i diskontinuitetima na pograničnim prostorima, koja će vjerujem, u skoro vrijeme dati rezultate.

² D. Feletar, Podravina – prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, Koprivnica, 1973.; isti, Podravina – općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti, knj. 1 – Povijesno-geografski pregled od paleolita do 1945. godine, Koprivnica, 1988.

³ S. Krivošić, Stanovništvo Podravine 1659-1859. godine (dalje: Krivošić, Stanovništvo Podravine), Podravski zbornik, 9, Koprivnica 1983.; isti, Virje, Iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente, Podravski zbornik, 12, Koprivnica 1986.; isti, Koprivnica - naselje i njegovi stanovnici - Od sredine XVII. do sredine XIX. stoljeća, Podravski zbornik, br. 14, Koprivnica 1988.; S. Krivošić, Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća, Varaždin 1991.

⁴ N. Budak, «Pogranična gradska naselja sjeverne Hrvatske u 17. stoljeću, u: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, vol. 25, Zagreb 1992., str. 27-38.

⁵ K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik., knj. 1 – Rana krajiška društva (1545-1754.), Zagreb, 1997.

⁶ J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća, Zagreb 1980.; isti, Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma, Ludbreg (monografija), Ludbreg 1984.

⁷ H. Petrić, Koprivnica u 17. stoljeću – okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu, Koprivnica 2005.

1. OKOLIŠ, POLITIČKE I UPRAVNE GRANICE

Razvitak ovoga prostora u 17. stoljeću stvoriti će socioekonomski i kulturni prostor, koji će biti osnovica kasnije pa dijelom i današnje prostorne organizacije te njegove naseljenosti. U zapadnim dijelovima Podravine dolazi do intenzivnog rasta ukupnog broja stanovnika već u prvoj polovici 17. stoljeća. Na drugoj strani, istočniji će krajevi bliži Osmanskom Carstvu, znatnije povećanje ukupnog broja stanovnika osjetiti tek u drugoj polovici 17. stoljeća.

Stjecajem povijesnog razvitka i niza drugih faktora, povoljan geografsko-prometni položaj, kao i razmjerno pogodna prirodno-geografska osnovica na ovom prostoru nisu tijekom 17. stoljeća u potpunosti ni cjelovitije bili valorizirani zbog zapuštenosti obradivog tla i dominacije šuma. Teško je utvrditi dužinu trajanja neobradivosti tla, ali se vjerojatno može govoriti o više-desetljetnom procesu. S obzirom na osobine prirodne osnovice glavninu koje čine rijeka Drava i pobrđe Bilogore, ovaj kraj je od pamtivijeka bio prvenstveno poljoprivredno područje s elementima tradicionalnog, autarkičnog agrara.

Početak 17. stoljeća je započela obnova naseljenosti vlastelinstava u najzapadnijem dijelu ovoga pograničnog prostora uz rijeku Dravu s habsburške strane. Treba naglasiti da tada još uvijek ne postoje čvrste granice između tzv. Provincijala i Slavonske (Vindiške) krajine odnosno Varaždinskog generalata. No, postupno se ocrtao prostor koji će pripasti Vojnoj krajini. S vremenom će zapadnu granicu Slavonske krajine tj. Varaždinskog generalata u Podravini prema feudalnim posjedima činiti mjesta: Ivanec (Ludbreški), Duga Rijeka, Černoglavec, Prkos, Rasinja, Subotica, Kunovec, Pustakovec, Ivanec (Koprivnički), Koprivnica, Cenkovec, Torčec i Botovo, a sjeverna i istočna granica Varaždinskog generalata su bili teritoriji pod upravom Osmanskog Carstva, dok je na jugu granicu prostora kojim se bavimo u ovom radu činila Bilogora. Zapadni rub tzv. provincijalnog dijela prostora bavljena u ovom radu čini zapadna granica Križevačke županije.

U radu je obuhvaćen i dio Zaladske županije, prvenstveno okolica Legrada jer se taj pogranični prostor s Osmanskim Carstvom (uz rijeke Muru i Dravu, nasuprot veće osmanske utvrde i grada Kaniže) nadovezuje na Varaždinski generalat. Granicu između Osmanskog Carstva i Habsburškog imperija činio je prostor razgraničenja (tzv. ničija zemlja) između Virovitice i Đurđevca te je ona išla tokom Drave sve do ušća Mure i nastavljala je rijekom Murom gotovo do današnje hrvatsko-slovensko-mađarske tromeđe.

2. OBNOVA GOSPODARSTVA I NASELJENOSTI U NAJZAPADNIJEM DIJELU POGRANIČNOG PROSTORA

Na području Ludbreškog vlastelinstva grofica Suzana Ratkaj je naselila oko 1620. godine 11 obitelji u pusto selo Apatiju. Naseljenicima je dala neke oranice i pravo da si slobodno krče zemlje za oranje i sjenokoše. Grofica je svim kolonistima priznala status slobodnjaka. Grof Juraj Erdődy založio je 1661. godine koprivničkom vicekapetanu Lovri Jagatiću za 300 forinti pusto selo Globočec. Vicekapetan se brzo pobrinuo da se to pusto selo ponovo naseli. On je u Globočec naselio 4 obitelji prebjega iz Slavonije pod osmanskom vlašću⁸ 1663. godine, a priznao im je status slobodnjaka. Kasnije su se u ovo selo doselili još neki doseljenici također kao slobodnjaci. Plemić Ivan Budor naselio je 1615. godine skupinu seljaka u selo Obrež ili Ebres koje se kasnije

⁸ O Slavoniji pod osmanskom vlašću usp. N. Močanin, Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine, Slavonki Brod 2001.

prozvalo Bolfan.⁹ Pravoslavni vlaški stanovnici («Rascianus»)¹⁰ su se naselili u selima Ludbreškog vlastelinstva: Čukovec, Ivanec, Duga Rijeka, Černoglavec i Prkos. Oni su dobili status slobodnjaka. Vlaški slobodnjaci su se krajem 17. stoljeća iselili iz Prkosa pa je to selo bilo jedno vrijeme pusto, a ponovo je naseljeno također Vlasima. Status slobodnjaka su dobili i naseljenici Mikševog sela, ali su oni zbog razbojničkih napada to selo napustili, pa se ono kao pusto spominje 1712. godine. U druga nova ili obnovljena sela Ludbreškog vlastelinstva kolonisti su se naseljavali kao kmetovi. U 17. stoljeću kmetovima su naseljena sela Luka, Komarnica, Slokovec i Sigetec. Tako da je 1696. godine na Ludbreškom vlastelinstvu bilo 19 naseljenih sela, a imalo je 397 podložnika, a primjerice 1598. ih je bilo 131, što znači da se u stotinjak godina broj stanovnika utrostručio. Povlastice slobodnjaka je uživala približno četvrtina stanovnika.¹¹

Na Rasinjskom vlastelinstvu je grof Tomo Erdődy naselio 1615. godine grupu stanovnika u pusto selo Subotica koje je djelomično pripadalo tom vlastelinstvu, a svi kolonisti su postali slobodnjacima. Drugi dio Subotice naselio je 1616. godine Stjepan Gereci čiji su podložnici također postali slobodnjaci. Grofica Ana Elizabeta Moškon dala je 1660. godine slobodnjačku povelju stanovnicima Đelekovca koji su se, čini se, naselili kao kmetovi, a ranije je u Đelekovcu postojala krajiška utvrda pa i to valja uzeti u obzir.¹²

U prvoj polovici 17. stoljeća naselili su se Vlasi na pustoseline Cvetkovog Dola, kasnijeg Cvetkovca, koji je posjedovala obitelj Keczer. Kasnije su ti Vlasi protjerani zbog “njihovo veliko (...) krivicu vučinjeno i nevernost”, a u selo su naseljeni novi stanovnici - 7 “slovinskih sinova”, dakle slavonsko tj. starosjedilačko stanovništvo. Oni su 1662. godine dobili slobodnjačku povelju od Keczerove udovice Barbare Bednyej.¹³

U prvoj polovici 17. stoljeća naseljeno je pusto selo Donji Torčec, kod Drnja¹⁴. Prve koloniste naselio je plemić Bočkaj, vjerojatno prije 1643. godine.¹⁵ Svi su dobili status slobodnjaka, ali im je novi vlasnik Nikola Makar 1665. godine nametnuo neke kmetske terete. Slobodnjaci su naseljeni i u selima: Lunkovec, Botovo, Ivanec (Mali Ivanec), Segovina, Cenkovec i Belanovo Selo. Krajem 16. stoljeća, točnije 1598. godine na čitavom Rasinjskom vlastelinstvu je bilo 90 kmet-

⁹ G. Pálffy, Plemićka obitelj Budor iz Budrovca u razdoblju od 15. do 18. st., Podravina, 3, Koprivnica 2003., str. 3-72.

¹⁰ O pisanju naziva Vlah, vlah ili “Vlah” za vlaško stanovništvo i općenito o problematici Vlahu postoji brojna literature. Npr. J. Šidak, O značenju Vojne krajine u hrvatskoj povijesti, Historijski zbornik, XXXV, Zagreb 1982., str. 3; F. Moačanin, Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787., u: Vojna krajina (Povijesni pregled – historiografija – rasprave), ur. D. Pavličević, Zagreb 1984., str. 34-37; isti, Pokušaji sporazumijevanja između hrvatskog plemstva i vlahu Varaždinskog generalata u 17. stoljeću, u: Vojna krajina, n. dj., str. 276-278. Osobno sam se, ne ulazeći u rasprave oko naziva, opredijelio za pisanje naziva Vlah velikim slovom i bez navodnika jer se tako najčešće vlaško ime spominje u izvorima. Od novije literature koja se bavi vlaškom problematikom usp. N. Moačanin, Turska Hrvatska – Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva do 1791., Zagreb 1999., str. 75-90; Z. Kudelić, Pravoslavlje i pitanje crkvene unije u Hrvatskoj od Žitvanskog mira 1606. godine do izbora unijatskog biskupa Pavla Zorčića 1670. godine, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet, 1999.; usp. pregled dijela historiografije o Vlasima: Z. Mirdita, Vlasi u jugoslavenskoj historiografiji, Časopis za suvremenu povijest, god. 34, br. 1, Zagreb 2002., str. 201.-218. itd.

¹¹ J. Adamček, Ludbreg i okolica u doba feudalizma, Ludbreg (zbornik radova), Ludbreg 1983., str. 90.

¹² Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA), Obitelj Inkey, kut. 1; HDA; Zemljoasteretno povjerenstvo, Consilium locumtenentiale regium Hungaricum Departmentum urbanae IV/C, br. 78, 78A; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 90-91.

¹³ HDA, Arhiv vlastelinstva Rasinja, kut. 5; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 91.

¹⁴ H. Petrić, Opća povijest Torčeca, Povijest Torčeca (zbornik radova), Torčec 2000., str. 71-72.

¹⁵ H. Petrić, Općina i župa Drnje, Drnje 2000, str. 75.

skih obitelji, a godine 1728. popisano je 180 kmetskih obitelji, dakle dvostruko više, ali najveći dio novih podložnika su bili slobodnjaci, koji su 1728. godine činili oko dvije trećine svih podložnika vlastelinstva.¹⁶

Vlastelinstvo Kuzminec (koje se odvojilo od Rasinjskog vlastelinstva) se počelo snažnije razvijati u drugoj polovici 17. stoljeća. Od obitelji Bočkaj je oko 1660. godine vlastelinstvo kupio Nikola Zrinski, ali izgleda da on nije stupio u posjed jer je 1665. godine Ivan Bočkaj vlastelinstvo prodao krajiškom vicekapetanu Nikoli Makaru.¹⁷ On je vlastelinstvu priključio nekoliko novih sela, a brinuo se za naseljavanje. Prema popisu iz 1694. godine u Kuzminskom vlastelinstvu je pripadao dio kmetova u Kuzmincu, Koledincu, Zablatju, Selnici, Kutnjaku, Antolovcu, Bogačevu i Grbaševcu (95 obitelji), te veća skupina slobodnjaka u Donjem Torčecu, Martiniću i Botovu, a čini se da je slobodnjaka bilo više nego kmetova.¹⁸

Još je u drugoj polovici 16. stoljeća u Gorici (između Kuzminca i Rasinje) nastao zaseban posjed. Kmetovi tog posjeda nalazili su se u 17. stoljeću u selima koja su većim dijelom pripadala Rasinji ili Kuzmincu. Prva skupina kolonista na velikobukovečkim posjedima bili su od kraja 16. stoljeća naseljenici u Sv. Petru. Stjepan Patačić je 1614. godine izvršio popisivanje po nalogu Ugarske komore te je utvrdio da u selima Velikom i Malom Bukovcu žive samo 34 kmetske obitelji, a u Sv. Petru 20 obitelji slobodnjaka Vlaha. Također je tvrdio da postoje velike mogućnosti za naseljavanje novih podložnika. U Sv. Petru se oko 1619. godine naselila nova skupina slobodnjaka te je vlastelin čitavom selu izdao slobodnjačku povelju. U Sv. Petru su 1645. godine bila 53 slobodnjačka domaćinstva. Franjo Sigismund Sekelj je 1633. godine naselio skupinu seljaka u pusto Novo Selo te im iste godine dao slobodnjačke povlastice. U selo Martinić naselilo se u istom razdoblju 5 obitelji Vlaha. Povećavao se i broj kmetova u Velikom i Malom Bukovcu tako da je čitav posjed imao 119 podložnika: 61 kmeta (51 %) i 58 slobodnjaka i Vlaha (49 %). Broj se podložnika nastavio povećavati pa je naseljeno selo Lukovec čiji su stanovnici dobili status slobodnjaka. Velikobukovečkom posjedu je nakon toga priključeno selo Županec i dio kmetova sela Dubovica i Kapela. Od godine 1598. do 1737. godine broj podložnika je povećan za 3,8 puta.¹⁹

Krajem 16. stoljeća je veći dio martijanečkih posjeda prikupio u pod svojom upravom Ivan Globiczer²⁰, suprug Barbare Hassaghy, jedne od nasljednica tih posjeda²¹. Dio posjeda je držao Tomo Mikulić, a kasnije njegovi nasljednici. U posjed su spadala sela Martijanec, Vrbanovec, Novakovec, Goričica (ranije Suhodolščina ili Kostanjevec), Madaraševac (prije Egidovec), Hraštovljan ili Otočec, Čičkovina, Gornja i Donja Poljana, te prediji Sirc i Črešnjevce. Tim posjedima su priključeni Veliki i Mali Karlovec te još neka sela. Karlovec su 1659. godine dobili plemići Gotali. Martijanečki posjedi su 1598. godine imali 108 kmetova i inkvilina, a uz njih su se naselili

¹⁶ R. Lopašić, Hrvatski urbari, Zagreb 1894, 407-408; Spomenica župe Rasinja, Župni ured Rasinja; H. Petrić, Iz povijesti Torčeca, Scientia Podraviana, 9, Koprivnica 1994, 5; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 91.

¹⁷ Spomenica župe Kuzminec, Župni ured Kuzminec; J. Adamček, Ludbreg, n. dj. 91-92; D. Feletar - P. Feletar, Povijest Kuzminca, Kuzminec 1992, 21-22.

¹⁸ HDA, Urbaria et Conscriptioes, sv. 99, br. 42; J. Adamček, Ludbreg, n. dj. 91-92.

¹⁹ HDA, Neoregistrata acta, sv. 632, br. 7; R. Lopašić, Hrvatski urbari, Zagreb 1894, 299-302; HDA, Križevačka županija, kut. 750, Conscriptioes, br. 34; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 92.

²⁰ Ivan Globiczer, Veliki kapetan koprivnički (1572.-1581.), Zbornik Muzeja grada Koprivnice, br. 4, Koprivnica 1947., str. 57-58.

²¹ J. Adamček, I. Kampuš, Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI. stoljeću, Zagreb 1976, str. 566, 582.

novi kolonisti. Oko godine 1657. posjedi su imalo oko 190 podložnika, a uz to u selima Gorica i Subotica naseljene su 34 obitelji slobodnjaka.²²

Posjed Slanje i Križovljan stekli su početkom 17. stoljeća plemići Otmići. Iza njih su taj posjed držali Zrinski, a kasnije izgleda prelazi u vlasništvo ludbreških vlastelina. Krajem 16. stoljeća na posjedu je živjela 51 kmetska obitelj, a do kraja 17. stoljeća se broj kmetova povećao na 89 obitelji.²³

Obnova naseljenosti i kolonizacija je u 17. stoljeću zahvatila i ona sela u kojima su se nalazili posjedi nižih plemića. U Velikom i Malom Otoku početkom 17. stoljeća su manje posjede držali plemići Vinkovići, a godine 1629. je dijelove Velikog Otoka, Kutnjaka i Imbriovca kupio Juraj Balog. U drugoj polovici 17. stoljeća su taj posjed razdijelili njegovi nasljednici Mihael Rakičani, Đuro Keresztury i Stjepan Balog. Veći dio kmetova u tim selima, te u Dubovici i Kapeli, kupovao je 60-tih godina 17. stoljeća barun Nikola Makar. Ranije su u Malom Otoku bile 3 plemićke kurije obitelji Vinković sa 18 kmetova, dok su u Imbriovcu, uz ostale, imali svoje posjede plemići Bogači. Sredinom 17. stoljeća u Dubovici, Kapeli i Imbriovcu posjed su stekli plemići Vagići.²⁴

3. VLASI²⁵ NASELJAVAJU DIJELOVE PODRAVINE

Pravoslavni Vlasi²⁶ su od svih dijelova Podravine, najranije naselili ludbreško područje. Vjerojatno su se ti procesi odvijali između 1542. i 1551. godine. Riječ je o tzv. «privatnim» Vlasima²⁷.

²² HDA, Neoregistrata acta, sv. 640, br. 23; sv. 682, br. 63; sv. 30, br. 44; 213, br. 28; HDA, Urbaria et conscriptiones, sv. 153, br. 6; Kaptolski arhiv Zagreb (dalje: KAZ), Acta loci credibilis, series I, Litt. B, br. 372; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 92-93.

²³ HDA, Urbaria et conscriptiones, sv. 51, br. 6; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 93.

²⁴ HDA, Conscriptiones dicarum, prot. 4, V-b; KAZ, Acta loci credibilis, series I, Litt. B, br. 82.

²⁵ O pisanju naziva Vlah, vlah ili «vlah» za vlaško stanovništvo i općenito o problematici Vlaha postoji brojna literature. Npr. J. Šidak, O značenju Vojne krajine u hrvatskoj povijesti, Historijski zbornik, XXXV, Zagreb 1982., str. 3; Isti autor piše: «plodni i napušteni krajevi u savsko-dravskom međurječju, koji se u suvremenim izvorima obilježavaju kao «deserta» tj. pustinja, postali oko 1600. pogodno tlo za smještaj došljaka koji su ondje preuzeli vojnu dužnost graničara. Ti su se došljaci obično sami služili imenom Vlaha, odnosno «vlaških sinova», ističući na taj način ponajprije svoj društveni položaj slobodnog stočara-ratnika kakav su uživali i pod turskom vlašću. A budući da su se od starosjedilaca razlikovali, između ostaloga, i po vjeri, razumljiva je i upotreba naziva «natio Valachorum» za njih u ponekom dokumenti izrazito službenog značaja. Prema tome, ime Vlah samo je sinonim etničkog imena Srbin, pa nema opravdanog razloga da se ono i danas još u ozbiljnim znanstvenim radovima piše s malenim početnim slovom.» J. Šidak, O značenju Vojne krajine u hrvatskoj povijesti, Vojna krajina (Povijesni pregled – historiografija – rasprave), Zagreb 1984., str. 10-11.; F. Močanin, Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787., u: Vojna krajina (Povijesni pregled – historiografija – rasprave), ur. D. Pavličević, Zagreb 1984., str. 34-37; isti, Pokušaji sporazumijevanja između hrvatskog plemstva i vlaha Varaždinskog generalata u 17. stoljeću, u: Vojna krajina, n. dj., str. 276-278. Osobno sam se, ne ulazeći u rasprave oko naziva, opredijelio za pisanje naziva Vlah velikim slovom i bez navodnika jer se tako najčešće vlaško ime spominje u izvorima. Uz to sam svjestan svih nedostataka ovakvog pristupa. Od novije literature koja se bavi vlaškom problematikom usp. N. Močanin, Turska Hrvatska – Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva do 1791., Zagreb 1999., str. 75-90; Z. Kudelić, Pravoslavlje i pitanje crkvene unije u Hrvatskoj od Žitvanskog mira 1606. godine do izbora unijatskog biskupa Pavla Zorčića 1670. godine, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet, 1999.; usp. pregled dijela historiografije o Vlasima: Z. Mirdita, Vlasi u jugoslavenskoj historiografiji, Časopis za suvremenu povijest, god. 34, br. 1, Zagreb 2002., str. 201.-218. itd. Nesumnjivo je da su svi Vlasi koji su se naselili na prostoru Slavonske krajine odnosno Varaždinskog generalata pa time i Koprivničke natkapetanije bili pravoslavne vjere, što potvrđuju izvori.

Iako je doseljavanja prvih vlaških skupina u podavski kraj bilo i ranije,²⁸ njihova prva veća skupina naselila se iz osmanskog²⁹ na habsburški teritorij 1587. godine, kada je u vrijeme Seke-ljeve provale u okolicu Sirača pod vodstvom kneza Ivana Peašinovića i popa Gregorija na hrvatsku stranu granice prešlo oko 100 osoba s mnogo stoke. Vojne vlasti su te ljude naselili u okolicu Koprivnice, ali nije točno navedeno u kojim selima.³⁰

U razdoblju od 1587. do 1600. godine na prostor Koprivničke natkapetanije doselio se nemali broj vlaškog stanovništva. Nadvojvoda Ferdinand je 26. veljače 1597. vlaškim naseljenicima dao privilegije odnosno zaštitno pismo kojim im je garantirao oslobođenje od svih «nameta, rabota i sličnih tereta».³¹ Zauzvrat su ih krajiški zapovjednici mogli, u slučaju potrebe, pozivati u vojnu službu. Te povlastice nisu sačuvane, ali je njihovo postojanje pouzdano.³²

Velika grupa pravoslavnih Vlaha (njih oko 500) naselila se u koprivničkoj Podravini 1598. godine.³³ Oni su bili naseljeni u Pogancu i okolnim selima,³⁴ jugozapadno od Koprivnice.³⁵

²⁶ Drago Roksandić u svojoj najnovijoj knjizi *Etnos, konfesija, tolerancija*, Zagreb 2004., na str. 242 piše: "Skoro je neiscrpna bibliografija radova o "Vlasima" u Hrvatskoj, a ipak, teško da je bilo tko upućeniji mišljenja da je bilo što u raspravi o "vlaškom pitanju u Hrvatskoj" apsolvirano. Uostalom, brojna arhivska građa jedva da je i registrirana. Izvjesno je da se ovaj pojam javlja u hrvatskim i srpskim izvorima u Hrvatskoj, nerijetko crkvenih provenijencija, u proteklim stoljećima u mnoštvu različitih značenja. U različita doba hrvatske povijesti shvaća ga se na različite načine, uvijek u mnogostrukim tipovima kontroverzi. U procesu oblikovanja moderne hrvatske i srpske nacionalne svijesti od kraja XVIII. do početka XX. stoljeća, a na različite načine i kasnije, sve do danas, «vlaško pitanje» je u epicentru nacionalnih, ideologijskih sporova. Budući da «vlaške» zajednice sudjeluju i u procesu hrvatske i u procesu srpske nacionalne integracije u Hrvatskom, s tim što je njihovo značenje bitno veće u oblikovanju moderne srpske nego moderne hrvatske nacije u Hrvatskoj, mnoštvo je otvorenih istraživačkih pitanja i u hrvatskoj i u srpskoj historiografiji», a u bilješki 43 dodaje: «Bilo bi pogrešno misliti da su u toj raspravi stajališta nacionalno «uniformirana». Upravo je ta mnogostrukost i jedne i druge baštine bitan zalog moguće obnove potrebnih istraživanja izvorne građe većeg domašaja u budućnosti.» K tome u ovome radu ništa, za sada, ne bih oduzimao ni dodavao jer u radu ograničenog domašaja poput ovoga ne bi imalo smisla ulaziti u problematiku geneze vlaškog stanovništva i pitanje terminologije od doseljavanja u koprivnički prostor pa na dalje.

²⁷ F. Moačanin, *Iz starije povijesti Srba u području Ludbrega, Ludbreg* (zbornik radova), Ludbreg 1984, 137-140.; D. Roksandić, *Srbi u Hrvatskoj od 15. stoljeća do naših dana*, Zagreb 1991., str. 24.

²⁸ F. Moačanin, *Iz starije povijesti Srba u području Ludbrega, Ludbreg* (zbornik radova), Ludbreg 1984, 137-140.; D. Roksandić, *Srbi u Hrvatskoj od 15. stoljeća do naših dana*, Zagreb 1991., str. 24.

²⁹ N. Moačanin je još 1984. objasnio pogoršanje položaja Vlaha na osmanskome teritoriju kao jednog od važnijih uzroka njihovog pojačanog preseljavanja na habsburški prostor u radu: *Vlasi u Požeškom sandžaku 1545-81., Vojna krajina* (Povijesni pregled – historiografija – rasprave), Zagreb 1984., str. 193-198.; usp. isti, *Požega i Požeština u sklopu Osmanskoga carstva (1537-1691.)*, Jastrebarsko 1997.

³⁰ R. Lopašić, *Prilozi za povijest Hrvatske XVI. i XVII. vieka iz štajerskoga zemaljskoga arhiva u Gradcu, Starine*, 19, Zagreb 1887, 49, 54.

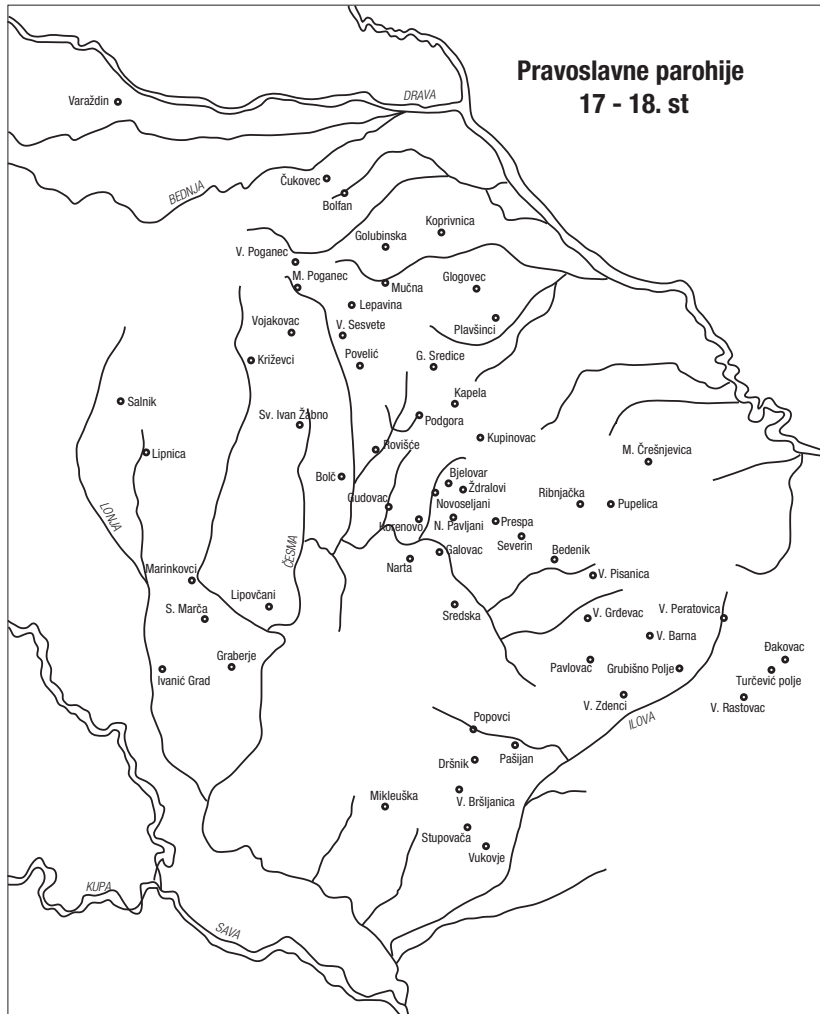
³¹ F. Moačanin, *Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787., Vojna krajina* (Povijesni pregled – historiografija – rasprave), Zagreb 1984., str. 35.

³² K. Kaser, *Slobodan seljak i vojnik*, knj. 1, str. 97.

³³ Spomenuti doseljenici su preci današnjih Srba u potkalničkim selima. O raspravama o etnogenezi Srba i vlaškom pitanju u Hrvatskoj usp. W. D. Behschnitt, *Zur Diskussion über die Ethnogenese der Serben und die wlachische Frage in Kroatien*, Zbornik Mirjane Gross, Zagreb 1999., str. 279-284.

³⁴ J. Adamček, *Agrarni odnosi, 519-520*; R. Lopašić, *Spomenici Hrvatske krajine*, 1, Zagreb 1884, 266; R. Horvat, *Povjest Hrvatske*, Petrinja 1904, 291-292; D. Kašić, *Srpska naselja i crkve u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1988, 38.

³⁵ Kako se tema ovog istraživanja Podravina u 17. stoljeću, na ovom mjestu ne bih ulazio u pitanja odnosa Vlaha i feudalnih gospodara, ali skrenuti ću pozornost na relevantnu literaturu koja je obrađivala ovu problematiku. Vlaški doseljenici, pozivajući se na dobivena obećanja prigodom doseljavanja i vlastitu vojnu silu, nisu bili voljni podložiti se feudalnim gospodarima. Tako je nastao spor između vlaških

Karta 1. Pravoslavne parohije na prostoru Varaždinskog generalata, Križevačke i Varaždinske županije (pokušaj rekonstrukcije za 17. i 18. stoljeće)

Važno je spomenuti da je pravoslavni manastir Lepavina, udaljen tek nekoliko kilometara jugozapadno od Koprivnice, bio osnovan sredinom 16. stoljeća, prema.³⁶ Bilo bi logično povezati njegovo osnivanje s doseljavanjem prvih privatnovlaških zajednica što se kronološki poklapa. Kako o manastiru ne postoje kasniji podaci do 1636. godine, moguće je pretpostaviti da je u međuvremenu stradao, odnosno prema Aleksi Iviću bio je napušten. Obnova manastira je započela 1636. godine, a 1642. «bili su gotovi sa dozidjavanjem i popravljanjem». Na vijest o dovršetku novog samostana biskup Benedikt Vinković je 25. siječnja 1642. uložio protest protiv gradnje Lepavine.³⁷ Protest nije pomogao jer je zapovjednik Križevačke natkapetanije Ivan Josip

dosljenika kao faktičkih uživaoca zemlje i feudalnih gospodara kao pravnih vlasnika zemljišta. Spor je trajao cijelo 17. stoljeće. Usp. A. Ivić, Jurisdikcija slavonskih plemića i srpski doseljenici od 1598. do 1630. g., Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, 3, Beograd 1922.; F. Moačanin, Problem zemljišnog posjeda vojničkog stanovništva na Hrvatskoj i Slavonskoj Krajini, Novi ljetopis, 2, Zagreb 1972., str. 89-93.; no najbolji je rad o ovoj problematici: F. Moačanin, Sporazumijevanje između hrvatskog plemstva i vlaha, Vojna krajina (zbornik radova), Zagreb 1984, str. 275-302.

³⁶ D. Kašić, Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji, Beograd 1996, 97-139.

³⁷ A. Ivić, Iz historije crkve hrvatsko-slavonskih Srba tokom XVII. veka, Vjesnik kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga Zemaljskog arkiva, god. XVIII., Zagreb 1916., str. 113-114.

Galler 11. rujna 1642. manastiru Lepavini potvrdio sve zemlje koje su mu darovali seljaci iz Branske i Sesvečana.³⁸

Prema popisu Vlaha sastavljenom oko 1610. godine, u Koprivničkoj kapetaniji nalazile su se 204 vlaške kuće u 9 sela. To je u historiografiji prvi zapisao Josip Adamček koji je naveo samo sumarne podatke i pročitao njihova imena: Mučna, Veliki i Mali Poganac, Kukavica, Grdak, Vladislav (kasnije Vlajslav), Glogov Zdenac, Planka i Zerdia.³⁹ Radi dobivanja točnih zapisa imena vlaških sela i broja domova, potražio sam izvornik u Budimpešti te donosim imena naselja kako su zapisana u izvoru (što se ponešto razlikuje od čitanja Josipa Adamčeka) i broj domova za svako od njih: Muchina – 50 domova (domus), Plauca – 30, Zerdia – 26, Maior Poganez – 30, Minor Poganez – 16, Kukauicza – 16, Gerdak – 9, Ladislav – 8, Glogov Zdenacz – 19 domova, ukupno 204 doma.⁴⁰ Mučina najvjerojatnije odgovara današnjem selu Velika Mučna (u blizini postoji i selo Mala Mučna), Plauca Plavšincu, Zerdia Srdincu, Veliki i Mali Poganec su identični sa istoimenim naseljima koja postoje i danas, Kukavica je današnji Sokolovac, Gerdak odgovara sadašnjem naselju Grdak, Ladislav je današnji Vlajslav⁴¹, Glogov Zdenac najvjerojatnije odgovara današnjem Glogovcu.⁴²

Saborski zaključci iz 1631. govore da su Vlasi bili naseljeni i na prostoru zapadno od Koprivnice. Na Rasinjskom vlastelinstvu su Vlasima tada bila naseljena sela Čukovec, Černovec, Lukovec, Velika Reka i Tijanovci; na Ludbreškom vlastelinstvu Globočec, Ivanec, Duga Rijeka i Černoglavec; a na Bukovečkom vlastelinstvu Sveti Petar, Cvetkovdol, Mali Tijanovci, Bolfan, Veverinec i Martinić. Istovremeno se spominje da je u nekim od ovih naselja živjelo malo Vlaha zajedno sa «Slavoncima».⁴³

Početak 17. stoljeća spominju se u selima Čukovec, Ivanec, Duga Reka, Černoglavec i Prkos. Prema jednoj bilješci u arhivu Batthyany, kako je u svojim istraživanjima utvrdio Josip Adamček, ta su sela ranije bila u Varaždinskom generalatu, a u sastav ludbreškog vlastelinstva su po njemu vraćena izgleda 1659. godine, što bi trebalo dodatno istražiti.⁴⁴

Skupina Vlaha bila je bila doseljena na područje manastira Lepavina, koji je prema legendi nastao sredinom 16. stoljeća, ali se prvi pouzdani podaci o ovom manastiru mogu pratiti tek od 1635. godine.⁴⁵

³⁸ A. Ivić, Iz historije crkve hrvatsko-slavonskih Srba tokom XVII. veka, str. 94.

³⁹ J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća, Zagreb 1980 (dalje: Adamček, Agrarni odnosi), Zagreb 1980, 520.

⁴⁰ MOL, Urbaria et conscriptions, E 156, Irregistrata, Fasc. 6, br. 52.

⁴¹ H. Petrić, Novigradska Podravina od ranog srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća, u: Općina Novigrad Podravski – izabrane teme, Novigrad Podravski 2001., str. 51-70.

⁴² M. Korenčić, Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971, Zagreb 1979.

⁴³ ZHS, knj. 1, str. 6.

⁴⁴ J. Adamček, Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma, Ludbreg (zbornik radova), Ludbreg 1984, str. 90.

⁴⁵ D. Kašić, Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji, Beograd 1996, 97-139.

Vlasi su se naselila i na području jugoistočno od Koprivnice prema Novigradu Podravskom,⁴⁶ i južno od današnje Pitomače. Vlahe je na to područje doveo vojvoda Petar Hasanović oko 1606. godine iz Ivaničke krajine, a oni su vjerojatno bili podrijetlom iz srednje Dalmacije.⁴⁷

4. STATUTA VALACHORUM I PODRAVSKI DIO VARAŽDINSKOG GENERALATA (SLAVONSKE GRANICE)

U vrijeme vlaškog doseljavanja «hrvatsko-slavonskim staležima je bilo jasno da bi se njihovim naseljavanjem mogle bitno pogoršati mogućnosti da će im imanja «ikada» biti vraćena. Strah pred velikim skupinama kolonista bio je toliko velik da staleži nisu htjeli čuti niti za one naseljeničke povlastice koje su tradicijski bile uobičajene i u hrvatskoj povijesti, kao što su one koje je Ferdinand I. podijelio 1538.»⁴⁸

Nadvojvoda Ferdinand, koji je 1597. Vlasima dao povlastice, kao vladar Unutarnjoaustrijskih zemalja sa sjedištem u Grazu nije imao (kao ni tadašnji kralj Rudolf II.) slobodnih posjeda u Slavoniji pa su se vlaški naseljenici naseljavali na posjedima feudalnih gospodara od kojih je najznačajniji bila katolička crkva odnosno zagrebački biskupi. U prvom trenutku feudalni gospodari nisu reagirali jer su mislili da je smještaj vlaških naseljenika privremen no kasnije će zbog toga izbiti spor o kojem ne bih pisao na ovom mjestu.⁴⁹ Problem je bio u time što je Ferdinand oslobodio Vlahe od svih dadžbina, a da izgleda nije utvrdio pod čijom su Vlasi bili jurisdikcijom. Činjenica je da su Vlasi iz tog spora izašli kao pobjednici jer se, prema Karlu Kaseru, u praksi pokazalo «da su vlastela, na dobrima kojih su Vlasi bili naseljeni, izgubila svaku pravnu ingerenciju. To je stajalište bilo za krajišku upravu utoliko lakše provesti, kako će se u jednom kasnijem istraživanju uspostaviti, što je najveći dio teritorija, na kojem će biti organiziran Varaždinski generalat, već ponovno potpadao pod fiskus, to jest mađarsku dvorsku komoru. Pravno pokrivene zahtjeve moglo je postaviti još nekoliko plemića. Za većim teritorijem zahtjev je mogla podići još samo zagrebačka biskupija.»⁵⁰

Uz potporu hrvatskih i ugarskih staleža, zagrebački su biskupi su bili najuporniji u zahtjevima za vraćanjem posjeda za koje su tvrdili da imaju na njih pravo.⁵¹ Prema Karlu Kaseru: «S gubitkom jurisdikcije nad Vlasima postojala je za Hrvatsku i Ugarsku opasnost da gornjeslavonsko krajiško područje bude izdvojeno iz Kraljevine Hrvatske a time i iz Kraljevine Ugarske, jer nikakav organ ili staleški reprezentant ne bi imao nikakva utjecaja na tom području. Bilo je lako

⁴⁶ R. Grujić, Naseljavanje Srba u okolini Novigrada Podravskog, u: B. Madjer, Časti i dobru zavičaja (zbornik radova o Novigradu Podravskom), Zagreb 1937, 300-302; R. Grujić, Najstarija srpska naselja u severnoj Hrvatskoj (do 1597.), Glasnik Srpskog geografskog društva, 2, Beograd 1912, 158-159; J. H. Bidermann, Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und in Varasdiner Grenz-Generalate, Mitteilungen des historischen Vereines für Steiermark, Bd. XXXI, Graz 1883, 9-11; P. Padejski, Srpske naseobine u Štajerskoj i Varaždinskom pograničnom generalatu, Stražilovo, Novi Sad 1888, 376; R. Grujić, Pakračka eparhija, Spomenica o Srpskom pravoslavnom vladičanstvu pakračkom u slavu četrdesetogodišnjice episkopa vladike Mirona, 1. izdanje Novi Sad 1930, 15, 2. izdanje Beograd 1996, 24.

⁴⁷ R. Grujić, Pakračka eparhija, n. dj., 24-25; D. Kašić, Srpska naselja, n. dj., 53-54.

⁴⁸ D. Roksandić, Etnos, konfesija, tolerancija, str. 56.

⁴⁹ F. Močanin, Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787., Vojna krajina (zbornik radova), Zagreb 1984., str. 35.

⁵⁰ K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, knj. 1, str. 97.

⁵¹ HSS, knj. 5, str. 90-103; K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, knj. 1, str. 97.; citiraj Kudelića I zagr. Biskup.

predvidjeti da bi štajerski staleži uz pomoć svojih krajiških upravnih organa raspolagali kudikamo većom moći u Vojnoj krajini nego hrvatski staleži.»⁵²

Zagrebačka biskupija kao najveći posjednik zemlje koju su naselili Vlasi, odustala je od zamišli o bezuvjetnom stavljanju Vlaha pod svoju jurisdikciju. Hrvatsko-slavonski sabor je 1629. predložio tzv. «Vlaški zakon», ali se odustalo od njegovog izvršenja.

Sve rasprave oko pitanja statusa Vlaha je prekinuo kralj Ferdinand II. koji je 5. listopada 1630. potpisao «Statuta Valachorum».⁵³ Prema Dragi Roksandiću, njima je status «zajednice Vlaha između Save i Drave» riješen na način koji prešutno isključuje vlast Hrvatskoga sabora i bana. Preskačući pravne oblike pitanja vlasništva nad zemljom, putem «Statuta Valachorum» se tradicionala «vlaška prava» usklađuju s potrebama razvoja krajiškog sustava iz unutarnjoaustrijske perspektive, ali i iz perspektive unutrašnjoaustrijskih staleških interesa.⁵⁴

Prema Karlu Kaseru «Statuta Valachorum» su bila pravna osnova za nastanak slobodnog krajiškog društva. No, pojam slobodnog društva treba shvatiti relativno. «Stupanj individualne slobode i stupanj slobode vlašskog društva bio je sigurno veći od slobode u susjednim civilnim područjima Hrvatske. On je također bio veći nego na primjer u Karlovačkom generalatu. Vlasi su bili zemljišni vlasnici i mogli su, uz zakonsko jamstvo, svojim vlasništvom slobodno raspolagati. Obveza vojne službe povezana s posjedovanjem zemlje je bila mala. Vlasi su u civilnom sudovanju imali veliku mjeru samoupravnih prava. Vojne su oblasti gotovo nisu miješale u nevojne poslove. Slobode u Varaždinskom generalatu bile su uvijek tako atraktivne, da je mnogo kmetova i privatnih Vlaha iz okolnih područja bježalo u sela generalata, kako bi i oni uživali te povlastice.»⁵⁵

Teritorijalizacija Varaždinskog generalata odnosno Slavonske granice (krajine), tj. nastajanje razgraničenja i zaokruženog teritorija išlo je zajedno sa odredbom o važenju Vlaških statuta. Dotad Varaždinski generalat nije bio razgraničeno područje. Godine 1578. bile su ustanovljene samo utvrde koje su trebale pripasti Varaždinskom generalatu, no druge mjere nisu bile provedene. Objavljivanje Vlaških statuta i s time povezano izuzeće Vlaha od vlastelinske jurisdikcije i jurisdikcije dvorske komore stvorili su postupno prilično jasno ocrtan i oblikovan teritorij Vojne krajine. Po K. Kaseru, egzaktno područje važenja Vlaških statuta nije bilo utvrđeno, a može se vidjeti da su oni važili za svako selo Vlaha između Save i Drave. Zbog te neprecizne formulacije morali su nastajati razni nesporazumi. Problem je bio što ova formula važenja nije isključivala sela u kojima su stanovali privatni Vlasi, koje smo već obradili u sklopu vlastelinstva u Ludbregu, Rasinji itd, a oni su također tražili povlastice za sebe, a 1635. godine povjerenstvo za razdvajanje pravih Vlaha od privatnih Vlaha i Slavonaca je odbilo te oni nisu uključeni u privilegije Statuta Valachorum. Do razdvajanja pravih Vlaha od ostalih stanovnika nije došlo ni kasnije. Jednim dijelom nije bilo pismenih argumenata za razdiobu, a drugim dijelom je problem bio u međusobnim obiteljskim vezama tih različitih skupina. Izgleda da su se Vlaški statuti odnosili na sva vlaška naselja, osim izdvojenih privatnovlaških naselja oko Rasinje i Ludbrega, a najvjerojatnije je povlastice koristilo i nevlaško stanovništvo.⁵⁶

⁵² K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, knj. 1, str. 97.

⁵³ Statuta Valachorum – prijevod Zrinka Blažević, Prilozi za kritičko izdanje, Zagreb 1999.

⁵⁴ Drago Roksandić, Srbi u Hrvatskoj od 15. stoljeća do naših dana, Zagreb 1991., str. 26.

⁵⁵ K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, knj. 1, str. 100, 118.

⁵⁶ Statuta Valachorum, prilozi za kritičko izdanje, Zagreb 1999; K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, n. dj., str. 102-103.

U dijelu pograničnog prostora koji je bio dio Slavonske krajine odnosno Varaždinskog generalata, osim Vlaha na taj teritorij doseljavali su se Predavci i Slavonci. Pogotovo je nakon 1630. godine postavljeno pitanje što će biti s njima s obzirom da su sve privilegije bile ograničene na Vlahe čije je područje privilegiranja, kao što smo već naveli, točno omeđeno Savom i Dravom. Problem je bio, kao što smo već spomenuli, što su Vlasi živjeli izmješani s tim nepriviligiranim stanovnicima kao i starosjediocima u istim selima. Također u stanovništvo podravskom dijela Varaždinskog generalata, osim starosjedioca - Slavonaca, Vlaha i Predavaca, moramo ubrojiti i kmetove koji su pobjegli s imanja hrvatskih plemića, ali i druge skupine doseljenog stanovništva. Bijeg je prema krajiškom dijelu bio učesto da je on četrdesetih godina 17. stoljeća, po N. Klaić, dnevna pojava. Za krajiške je zapovjednike bilo karakteristično da nakon izdavanja Vlaških statuta očito nisu smatrali samo krajiškim teritorijem sela u kojima su stanovali Vlasi. Osim što su proširivali svoju vojničku vlast nad privatnim Predavcima i Vlasima, krajiški kapetani se nisu ustručavali naseljavati nove stanovnike na zemlju koja nije bila njihova. Tako je 1642. godine koprivnički kapetan Galler "na stanoviteh slovenskeh sinov prošnju, želijući se nastaniti pod našu oblast kapitanije koprivničke v Jagnjevdovac" poslao je svoje ljude s trojicom vojvoda i oni su omeđili područje Jagnjedovca. Vrativši se kapetanu "povedaše da vu rečenom mestu nastanjeni orsagu i krajine na ščitenje i obrambu bolje, nego komu na kakov kvar ali zbantovanje hote biti".⁵⁷ Doseljenici su se smjeli naseliti u slobodi i miru, a Galler im je obećao da će ih "kako ostale Krainščane obećuc je držati, kako hoćemo mi i naši sukcesori; a gusto rečeni Slovenci da imaju vsagdar pokorni i poslušni Koprivničke krajine biti".⁵⁷

Pokušaj uključivanja tzv. «privatnih» Vlaha u vlaške privilegije, a time i u Varaždinski generalat, bio je 1635. godine kada je sastavljeno jedno povjerenstvo s nalogom da razdvoji prave Vlahe i ovdašnje privatne Vlahe, ali i Slavonaca i Predavaca⁵⁸ te time utvdi valjanost vlaških privilegija. Zahtjeve ovdašnjih privatnih Vlaha je odbilo.⁵⁹ Izgleda da je grof Erdődy samo djelomično uspio obnoviti svoju jurisdikciju nad lubbreškim Vlasima. Dva su sela pružala otpor do 1661. godine, a tada je ban Nikola Zrinski morao intervenirati te ih je dao spaliti.⁶⁰

5. «STAROSJEDIOCI» I «NEVLAŠKI» DOSELJENICI NA KRAJIŠKI PROSTOR – O KONTINUITETIMA I DISKONTINUITETIMA NASELJENOSTI

Uz vlaško stanovništvo pogranični prostor uz rijeku Dravu s habsburške strane nastanjivalo je i «starosjedilačko» stanovništvo u izvorima poznato kao Slavonci⁶¹ odnosno «nevlaški» doseljenici – Predavci te stanovnici koji su se naselili izvan prostora hrvatskih zemalja.

⁵⁷ R. Lopašić, Spomenici Hrvatske krajine (dalje: SHKR), II, Zagreb 1885, 247-248; N. Klaić, Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću, Beograd 1976, str. 162-166.

⁵⁸ Predavcima se u novije vrijeme bavio N. Moačanin, Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine, Slavonki Brod 2001, str. 140-141. Isti autor smatra "Kakva god bila etimologija tog naziva, vrlo je vjerojato da se on nije naprosto odnosio na katolike u Slavoniji koji prelaze na kršćansku stranu." Z. Kudelić je mišljenja da se naziv predavci odnosi na katolike koji su u Vojnu krajinu prebjegli iz Osmanskog Carstva, odnosno s bosanskog prostora. Z. Kudelić, Izvješće zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića apostolskom nunciju Casparu Mattheiju o Marčanskoj biskupiji i Vlasima 1640. godine, Povijesni priloz, br. 19, Zagreb 2000, str. 153, bilj. 2.

⁵⁹ K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, Povojačenje agrarnog društva u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini (1535-1881.), I. - Rana krajiška društva (1545-1754.), Zagreb 1997, 101-102.

⁶⁰ Zaključci Hrvatskog sabora, I, n. dj., 238; F. Moačanin, n. dj., 138.

⁶¹ Slavonci su zapravo starosjedilačko stanovništvo. U svakom slučaju o Slavoncima u 17. stoljeću su potrebna dodatna istraživanja.

Kako je zagrebački biskup ranije imao velike posjede u Podravini, jugoistočno od Koprivnice, zagrebački biskup Benedikt Vinković zamolio je koprivničkog župnika Matiju Sumera za obavijesti o njegovim posjedima.⁶²

Na to je koprivnički župnik Sumer 10. kolovoza 1638. godine pisao biskupu u Zagreb: "U Komarnici stanuju Slavonci i nešto Vlaha (Comarnicza inhabitatur a Sclauis et paucis Valachis). Oko tamošnjeg kaštela nalaze se opkopi koje ispunjava potok Komarnica, što okružuje kaštel. Sv. Mihael "de Zdelia" se nalazi na brežuljku, gdje se vide ostaci stare crkve. Potok Zdelja okružuje kaštel koji se zove Virje. Crkva u Sv. Ladislavu ima još cijele zidove, ali je bez krova i svoda, a razoreno je i svetište ove crkve. Tamo su se naselili Vlasi. U Bregima ne stanuje nitko, a tamošnje zemlje obrađuju građani i Vlasi."⁶³

Kontinuitet naseljenosti uz grad Koprivnicu imaju i dva naselja istočno od grada: Drnje i Sigetec. Tamo su još u 16. stoljeću organizirane protuturske utvrde čije je značenje potrajalo kroz čitavo 17. stoljeće, a pogotovo nakon pada Kaniže 1600. godine pod vlast Osmanlija, uz utvrde je oko sredine 17. stoljeća organiziran život u dva istoimena sela novim doseljavanjima iz Posavine, Zagorja, Međimurja, okolice Varaždina, ali i unutar Podravine iz Đelekovca i Otoka, uz nazočnost stranog stanovništva, koje je uglavnom vršilo vojnu službu u tamošnjim utverdama.⁶⁴ Selo Hlebine, južno od Drnja i Sigeca, naseljeno je do 1671. godine, a tada je pripadalo pod župu u Novigradu Podravskom ili Komarnici.⁶⁵

Mjesta Kunovec, Pustakovec, Ivanec (Koprivnički) i Peteranec su nekada pripadala pod srednjovjekovno Koprivničko-đurđevačko vlastelinstvo⁶⁶, a kasnije pod Ugarsku dvorsku komoru. Ova sela nisu bila naseljena Vlasima. Kako su koprivnički kapetani uživali ukupne prihode sa nekadašnjeg vlastelinstva, a nakon naseljavanja Vlaha, kapetanima su za njihove potrebe ostala ta četiri sela. Stanovnici tih sela su bili obični podložnici i imali su davati sve uobičajene daće svom vlastelinu odnosno kapetanu u Koprivnici. Jaki položaj kapetana doveo je do toga da su stanovnici, tih tzv. "kuhinjskih sela" kako su ih kasnije nazivali, bili izvan utjecaja važećih zakona. Ova sela su bila sastavni Slavonske krajine, a tek su u drugoj polovici 18. stoljeća Kunovec, Pustakovec i Ivanec pripojeni Provincijalu, dok je Peteranec ostao u sastavu Vojne krajine. Stanovnici Peteranca su 1661. godine sklopili ugovor sa koprivničkim kapetanom Trauttmannsdorfom o svojim obvezama.⁶⁷

U Komarnicu se 1652. godine vratilo mnogo izbjeglica, ali se nisu naselili na staro mjesto, već u blizini oko utvrde te je time osnovano novo mjesto koje je kasnije dobilo ime Novigrad, a ubrzo je uspostavljena katolička župa.⁶⁸ Obnova naseljenosti se odvijala i u susjednom Virju (bivšem Prodaviću), a početna faza ponovnog većeg naseljavanja se može smjestiti između 1638. i 1659. godine. Broj stanovnika 1659. godine procenjen na 980-1250 raste do 1680. godine raste

⁶² R. Horvat, Hrvatska Podravina, Zagreb 1933, str. 22.

⁶³ SHKR, II, 200.

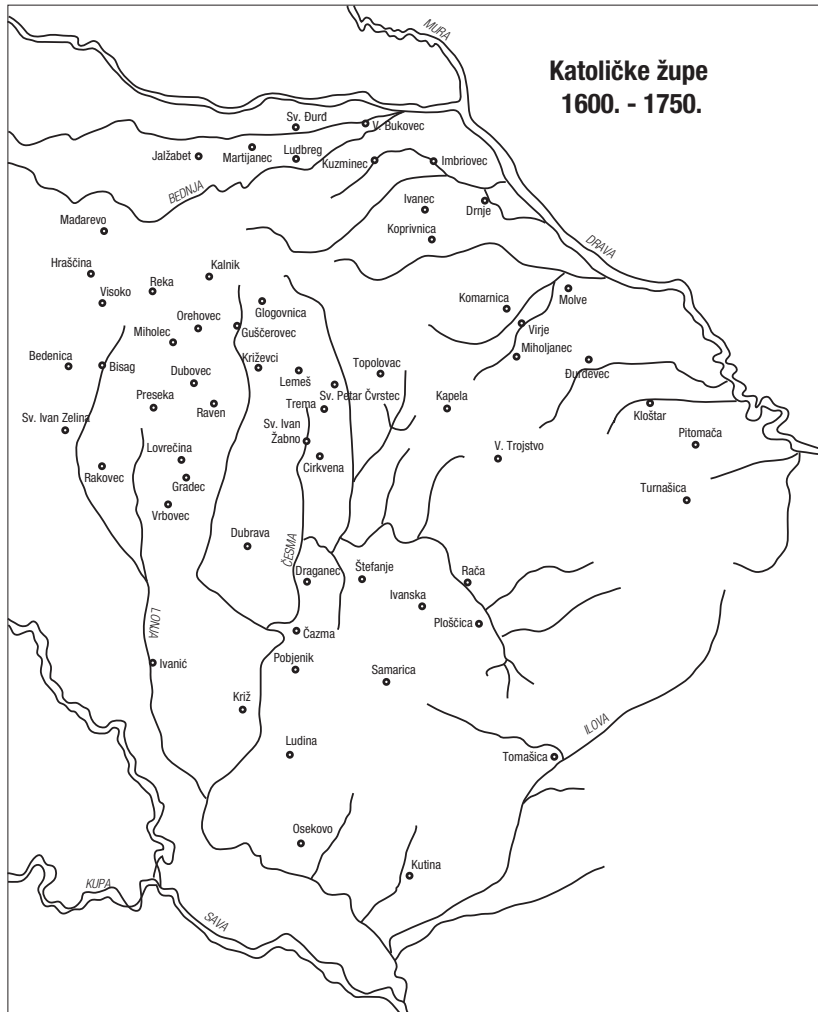
⁶⁴ H. Petrić, Kratki pregled povijesti Drnja, Scientia Podraviana, 7, Koprivnica 1992, 9-10; I. Beruta, Osvrt na Sigetec i Strugu, Zagreb 1956, rukopis, 42-47

⁶⁵ Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, Kanonske vizitacije Komarničkog arhiđakonata (dalje: NAZ, KVKA), Župa Novigrad Podravski ili Komarnica, Prot. IV, 106; S. Krivošić, Stanovništvo Podravine 1659-1859. godine, Podravski zbornik, 9, Koprivnica 1983, 159. Kasnije se Hlebine spominju u sastavu župe Drnje.

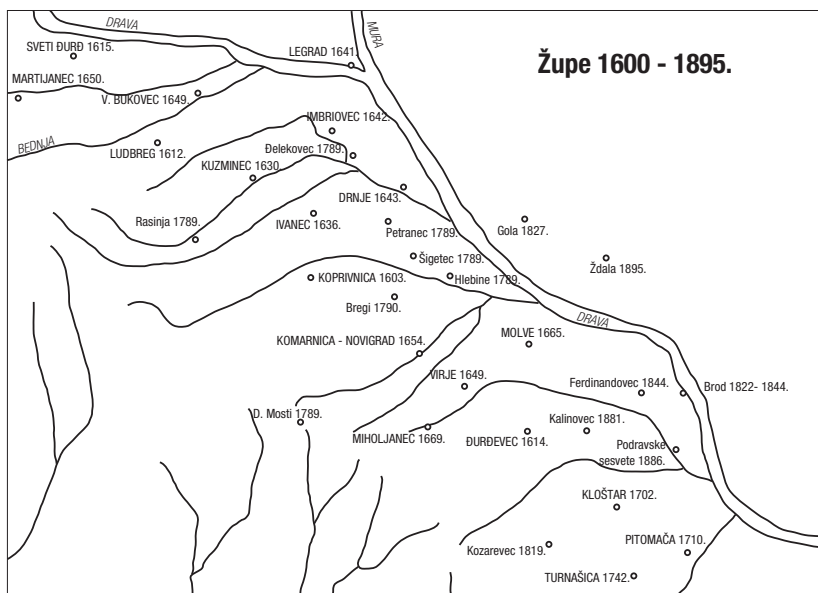
⁶⁶ R. Pavleš, Koprivničko i Đurđevačko vlastelinstvo, Koprivnica 2001.

⁶⁷ K. Kaser, Slobodan seljak i vojnik, n. dj., 103-105.

⁶⁸ B. Madjer, Časti i dobru zavičaja, zbornik o Novigradu Podravskom, Zagreb 1937, 111-112.

Karta 2. Katoličke crkve na prostoru dijela Zagrebačke biskupije - Komarnički, Kalnički i Čazmanski arhidakonat (1600. - 1750.)

Karta 3. Katoličke župe u Podravini od početka 17. do kraja 19. stoljeća pokazatelj su prostornog širenja stanovništva prema rijeci Dravi i jugoistočnim područjima

na oko 1775, a te je godine popisano 317 kuća.⁶⁹ Selo Molve (između Koprivnice i Đurđevca) obnovljeno je najvjerojatnije u prvoj polovici 17. stoljeća, a župa je osnovana 1665. godine.⁷⁰

Uz važnu utvrdu Đurđevac počelo se stvarati civilno naselje oblikovano na povišenim dijelovima okolnog močvarnog područja. Iz godine 1611. sačuvan je jedan izvještaj o stanju utvrda na slavonskoj granici u kojem o Đurđevcu piše: "dravske su vode toliko porasle da su se razlile sve do Đurđevca, pa je utvrda i naselje plivalo usred vode kao kakva dva mala otoka. Voda je odnijela i mlin na potoku."⁷¹ Postoji mogućnost da je tamošnja župa obnovljena još 1614. godine.⁷² Ponovno naseljavanje se moralo dogoditi do sredine 17. stoljeća. Godine 1659. Đurđevac je najvjerojatnije imao oko 200 kuća, a 1680. godine ima 206 kuća, a u sastav župe su spadala sela: Veliko Brvce, Malo Brvce, Mičetinec, Čepelovec, Šemovec i Kalinovec.⁷³ Prostor istočno od Đurđevca nije imao kontinuitet naseljenosti.

Kao pokazatelj povratka ili novog naseljavanja stanovništva katoličke vjere može nam poslužiti period obnove starih ili osnivanje novih katoličkih župa na pograničnom prostoru uz rijeku Dravu, koji se uglavnom poklapao s teritorijem Komarničkog arhiđakonata kao dijela Zagrebačke biskupije. Jedino je župa Legrad pripadala Bekšinskom arhiđakonatu. Osnivanje župa se jednostavno može vidjeti iz tablice.

Župe s kontinuitetom od srednjeg vijeka	Do 1630.	1630.-1650.	1650.-1670.	Nakon 1670. (do 1789.)
Koprivnica, Ludbreg, Martijanec, Sv. Đurd	Đurđevac (1614.), Virje (1630.), Kuzminec (1630.)	Koprivnički Ivanec (1636.), Legrad (1641.), Imbriovec (1642.), Drnje (1643.), Veliki Bukovec (1649.)	Komarnica (danas Novigrad Podravski, 1654.), Molve (1665), Miholjanec (1669.)	Kloštar Podravski (1702.), Pitomača (1710.), Turnašica (1742.)

Tablica 1: Obnova starih ili osnivanje novih župa na pograničnom prostoru uz rijeku Dravu u 17. st.

Izvor: NAZ, Kanonske vizitacije; HDA, Matične knjige, Arhivi pojedinih župa

Vojnokrajiške vlasti su također organizirale naseljavanje prostora istočno od Đurđevca. Za obnovu sela Kalinovac kod Đurđevca postoje nagađanja da je to bilo 1636. godine, ali se naseljavanje svakako dogodilo do 1639. godine.⁷⁴ Do 1671. godine je naseljeno i selo Brod na Dravi,⁷⁵ a potkraj 17. stoljeća je naseljeno selo Kloštar, a u obnovljenom je selu 1702. godine

⁶⁹ S. Krivošić, Virje, Iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente, Podravski zbornik, 12, Koprivnica 1986, 116-119; P. Cvekan, Virje, Virje 1976, 15-19.

⁷⁰ H. Petrić, Pregled povijesti molvarske Podravine, Župa i općina Molve - izabrane teme, Molve 1998, 87.

⁷¹ M. Kruhek, Stari đurđevački grad u sistemu granične obrane od 16. do 19. stoljeća, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 8-9, Zagreb 1982-1983, 100.

⁷² P. Cvekan, Đurđevac - kakav nije poznat, Đurđevac 1991, 58-59.

⁷³ R. Horvat, Župe u Hrvatskoj Podravini, Hrvatska prošlost, 2, Zagreb 1941, 15.

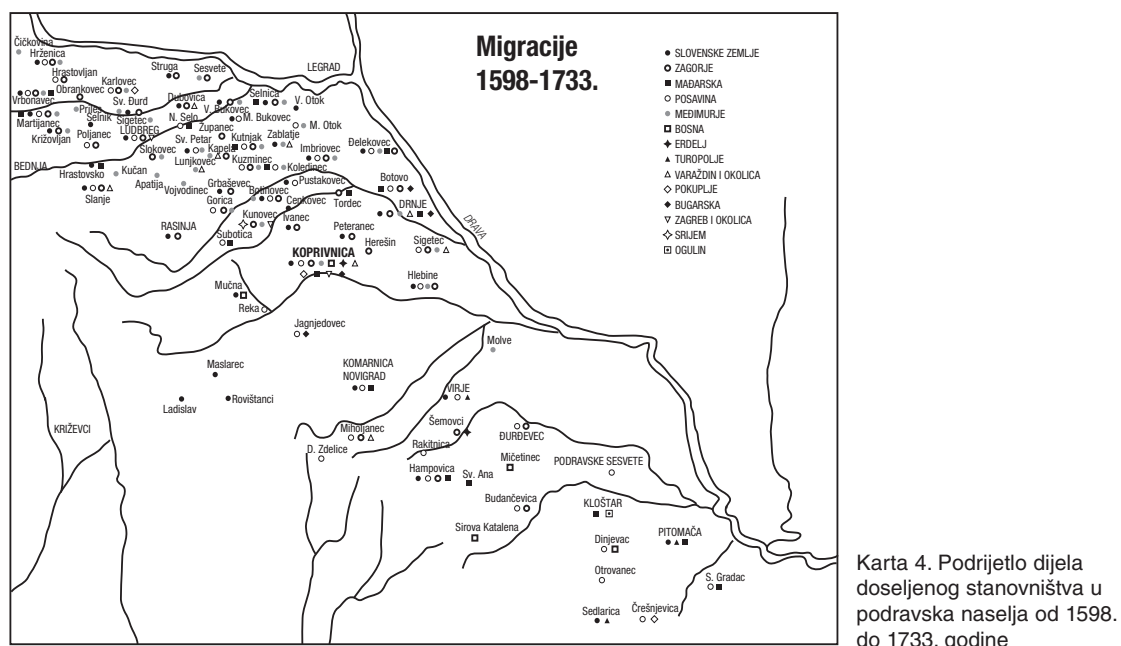
⁷⁴ P. Cvekan, Kalinovac, selo i župa, Kalinovac 1991, 28-29.

⁷⁵ P. Cvekan, Ferdinandovac, Od Broda na Dravi do Ferdinandovca u močvari, Ferdinandovac 1996, 28-37; S. Krivošić, Stanovništvo Podravine 1659-1859, Podravski zbornik, 9, Koprivnica 1983, 160.

osnovana župa.⁷⁶ Selo Pitomača je najvjerojatnije osnovano oko 1685. godine, a tamo se 1710. godine također ustrojava župa.⁷⁷

Za selo Podravske Sesvete, jugoistočno od Đurđevca, imamo u prijepisu sačuvanu ispravu o naseljavanju ovog naselja krajem 17. stoljeća. Ovaj izvor datiran je 19. rujnom 1695. godine, a iz njega proizlazi da je područje sela Sesveta službeno odredila Vojna krajina preko zapovjednika utvrde Đurđevac Hanibala Josipa Heistera. Sve naseljene obitelji su se morale pokoravati zapovjedniku Đurđevca, a muški su članovi obitelji bili povojačeni i nalazili su se na raspolaganju vojnim vlastima. Sva zemlja dodijeljena naseljenicima bila je sposobna za obradu, ali još nije bila iskrčena.⁷⁸

U posljednjem desetljeću 17. stoljeća bilo je naseljeno cijelo zemljište zapadno i sjeverozapadno od Virovitice, odnosno prostor nekadašnje «ničije zemlje».⁷⁹ Tako su naseljena sela: Bušetina, Gradac (Stari), Bukovica, Lozan, Vukosavljevica, Turnašica, Sedlarica, Pitomača, Otrovanec, Kladare, Podravske Sesvete, Dinjevac, Kloštar, Kozarevac, Katalena, Prugovec i Čepelovec. Naseljavanje tog zemljišta je počelo od Đurđevca i postupno se širilo na istok. Posljedica je toga naseljavanja sa zapada na istok bila ta, da su istočnija naselja dobivala nove koloniste i iz zapadnijih već nastanjenih mjesta. Tako je primjerice Turnašica gotovo sva nastanjena iz susjednih

⁷⁶ P. Cvekan, Od Gorbonuka do Kloštra Podravskog, Kloštar Podravski 1990, 46-49. Zanimljivo je da karte M. Stiera iz oko 1650. godine bilježe naselje Kloštar na osmanskoj strani, a obližnju Grabrovnice na habsburškom prostoru. Smatram da se toponim Kloštar ne odnosi na današnje naselje Kloštar Podravski već na Špišić Bukovicu gdje je u srednjem vijeku bio pavlinski samostan (kloštar). Iako je na ovim kartama granica prikazana između Grabrovnice i Kloštra, zapadnije od Grabrovnice nalazio se pojas prepreka što bi značilo da je to bio rub obrane habsburškog teritorija. Kloštar s osmanske, a Grabrovnica, prikazana na otoku potoka Kozarevca ili Katalene, s hrvatske strane. Izgleda da je sredinom 17. stoljeća granica u Podravini išla od Grabrovnice (koja je bila na habsburškoj strani) na zapad, ostavljajući Kloštar na osmanskoj strani te ga zaobišavši ponovo išla prema istoku južno od nekog potoka (možda Kapanjeka) do Drave i tokom Drave na sjeverozapad do Mure i njom uzvodno do Kotoribe.

⁷⁷ B. Begović, Pitomača, Pitomača 1995, 25.

⁷⁸ P. Cvekan, Podravske Sesvete, selo i župa, Podravske Sesvete 1994, 22-25.

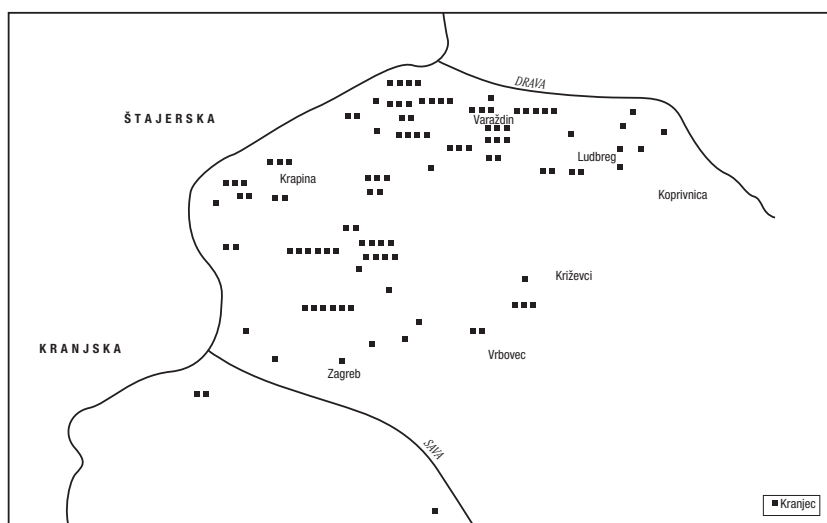
⁷⁹ Usp. Zbornik radova Virovitica 1234-1984., Virovitica 1986.

zapadnijih mjesta Sedlarice, Pitomače i Čepelovca. U tom naseljavanju je sudjelovalo preko tisuću osoba, po S. Pavičiću, od kojih je polovica potjecala sa područja Đurđevca, Koprivnice i Križevaca. Od drugih struja valja spomenuti onu sa lijeve strane Drave iz starih hrvatskih naselja od Brežnice (Berzencze) i Bobovca (Babocsa) do Šikloša. Po predaji su otuda došli mnogi naseljenici na tlu od Đurđevca do Sopja, osobito u istočnijim selima.⁸⁰ Eventualno postojeće muslimansko stanovništvo na krajnjem istoku đurđevačkog dijela Podravine se iselilo, a Vlasi su se naselili u kraj oko Črešnjevce.

Iseljenika iz Podravine je bilo i 1698. godine u podravskom dijelu Slavonije. U Valpovu je bilo doseljenika iz Koprivnice, u Sv. Đurađu iz Đurđevca, u Virovitici iz Virja.⁸¹

Na doseljenike iz Posavine, pokazuje prezime Posavec koje je zabilježeno 1598. godine u Ludbregu, Hrženici, Malom Bukovcu, Otočcu, Martijancu, Vrbanovcu, Novakovcu, Kutnjaku, Kuzmincu i Gorici. Isto se prezime spominje 1659. godine u Koprivnici, Virju, Novigradu, Sigeću, Đelekovcu, Imbriovcu, Novom Selu, Slanju, Hrastovljanu, Kuzmincu, Koledincu, Kutnjaku i Subotici. Godine 1700. spominje se u Hampovici, Miholjancu, Jagnjedovcu, Donjim Zdjelicama, Poljancu, Sv. Petru i Botinovcu, godine 1716. je zabilježeno u Poljancu, Hlebinama, Budančevici, Hampovici, Komarnici (Novigradu), Koprivnici i Jagnjedovcu, a godine 1733. u Otrovancu, Črešnjevici, Starom Gracu, Dinjercu, Budančevici, Podravskim Sesvetama, Karlovcu, Malom Otoku, Pustakovcu, Đurđevcu, Reki i Rakitnici.⁸²

Prezime Kranjec pokazuje smjer doseljavanja iz slovenskog područja. Godine 1598. je zabilježeno u Slanju, Ludbregu, Hrženici, Velikom Bukovcu, Svetom Petru, Selnici i Đelekovcu, a godine 1659. spominje se u Koprivnici, Virju, Imbriovcu, Zablatju, Velikom Bukovcu, Malom Bukovcu, Sv. Petru, Cenkovcu, Botinovcu, Pustakovcu, Stugi, Sv. Đurđu, Slanju, Vrbanovcu, Ludbregu i Rasinji, a 1700. godine u Novigradu. Godine 1716. ovo se prezime spominje u Dubovici, Peterancu, Pitomači, Koprivnici, Hampovici, Grbaševcu i Hrastovskom, a 1733. godine u Hrženici, Velikom Otoku, Rovištancima, Maslarcu, Ladislavu i Mučnoj. Iz slovenskog prostora su najvjerojatnije prezimena Dolenc, Dolencić, Dolinski (iz Dolenjske) i Gorički (Gorice). Ta

Karta 5. Rasprostranjenost etnika (prezimana) Kranjec po zapadnom dijelu Kraljevine Slavonije prema popisu stanovništva iz 1598. godine

⁸⁰ S. Pavičić, Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji, Zagreb 1953, 178-180.

⁸¹ I. Mažuran, Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698., Osijek 1988., str. 77, 81, 85.

⁸² NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI; J. Adamček, I. Kampuš, Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, Zagreb 1976, 441-449, 553-554; S. Krivošić, Stanovništvo Podravine, n. dj., 151-152.

su prezimena zabilježena u Dubovici, Selniku, Otočcu, Martijancu, Vrbanovcu, Novakovcu, Drnju, Hlebinama, Sedlarici, Koprivnici, Ivancu (Koprivničkom), Rasinji, Križovljanu itd.⁸³

Zagorec je prezime koje ukazuje na migrante iz Zagorja, a 1598. je zabilježeno u Križovljanu, Otočcu, Martijancu, Vrbanovcu i Novakovcu. Isto se prezime 1659. godine spominje u Koprivnici, Dubovici, Kunovcu, Poljancu, Martijancu, Križovljanu, Slanju, Hrastovljanu, Ludbregu, Slokovcu, Kuzmincu, Kutnjaku, Grbaševcu i Rasinji, godine 1700. u Herešinu, Torčecu, Botinovcu, Sigecu, Peterancu, Hampovici, Drnju, Selnici, Župancu, Karlovcu, Strugi, Hrženici i Vrbanovcu, a godine 1716. u Sv. Đurđu (Popovcu, Trnju), Velikom Bukovcu, Selnici, Sigecu, Budančevici, Šemovcu, Miholjancu, Koprivnici, Ivancu (Koprivničkom), Botinovcu, Gorici, Grbaševcu, Kutnjaku, Vrbanovcu, Martijancu, Slanju i Križovljanu. Godine 1733. spominje se u Imbriovcu i Đurđevcu.⁸⁴

Na migrante iz Međimurja upućuje prezime Međimorec, koje je 1598. godine zabilježeno u Hrženici, Velikom Karlovcu, Prilesu, Velikom Bukovcu, Otočcu, Martijancu, Vrbanovcu i Novakovcu. Isto se prezime 1659. godine spominje u Koprivnici, Malom Otoku, Selnici, Kunovcu, Botinovcu, Sesvetama, Križovljanu, Sigecu, Slokovcu, Kučanu, Kuzmincu, Koledincu, Kutnjaku, Gorici i Vojvodincu, godine 1700. u Lunkovcu, Imbriovcu, Zablatju, Đelekovcu, Molvama i Hlebinama, godine 1716. u Sv. Đurđu (Popovcu, Trnju), Kapeli, Lunkovcu, Hlebinama, Molvama, Botinovcu, Kuzmincu, Kutnjaku, Apatiji, Sigecu (Ludbreškom), Vrbanovcu i Čičkovini, a 1733. godine u Čičkovini, Hrženici, Drnju i Sigecu. Godine 1716. se u Svetom Petru spominje prezime Perlesi koje govori da se vjerojatno radi o doseljenicima iz Preloga u Međimurju, a na doseljenike iz istog međimurskog trgovišta ukazuje i prezime Perljog koje je 1598. godine zabilježeno u Sv. Đurđu (ili Trnju).⁸⁵

Prema prezimenima mogu se ustanoviti **doseljavanja izvan Podravine** od 1598. do 1733. godine, kao iz Bosne u Koprivnicu, Sirovu Katalenu, Mučnu, Dinjevac i Mičetinac, iz Erdelja (Transilvanije) u Šemovec i Koprivnicu, iz Turopolja u Virje, Sedlaricu i Pitomaču, iz Cirkvene u Sveti Petar, iz Hrašćine u Sveti Petar, iz područja preko Drave u Novo Selo, Đelekovec i Koprivnicu, iz područja preko Save i Posavine u Veliki Otok, iz Pokuplja u Koprivnicu, iz Podunavlja u Brege, iz Varaždina i okolice u Koprivnicu, Đelekovec, Slanje, Sigetec, Lunkovec, Dubovicu, Kapelu, Zablatje, Miholjanec i Drnje, iz Toplica u Đelekovec, Kapelu, Ivanec, Kunovec, Ludbreg i Obrankovec, iz Stubice u Rasinju, Martijanec i Hlebine, iz kalničkog područja i Križevaca u Koprivnicu, Slanje, Molve, Đurđevac, Hlebine, Križovljan i Miholjanec, iz Preseke u Koprivnicu, Dinjevac, Prugovec, Sirovu Katalenu i Virje, iz Šandrovca u Stari Gradac, Kloštar, Budančevicu i Pitomaču iz Mosti u Pitomaču, Kozarevac i Rakitnicu, iz Domanjkuša u Zablatje, iz Bihaća, Nedeljanca, Slunja, Trnovca i Zagreba u Koprivnicu, iz Moravča u Ludbreg, iz Moslavine, Suhe Mlake, Kuščerovca, Grebena i Breznice u Virje, iz Veličanca u Imbriovec i Pitomaču, iz Zamlake u Novo Selo i Hrastovljan, iz Treme u Ivanec, iz Jastrebarskog u Kunovec, iz Cirkvene u Sv. Petar, iz Brestova u Drnje, iz Rače u Kalinovac, iz Dubrave u Hampovicu, iz Lobora u Hampovicu i Sesvete (Ludbreške), iz Brezovice u Otrovanec, iz Bobovca (Babocse) u Stari Gradac, Komarnicu (Novigrad), Drnje i Svetu Anu, iz Barča u Pitomaču i Koprivnicu, iz Topolovca u Đelekovec i Kloštar Podravski, iz Maikovca i Ogulina u Kloštar Podravski, iz Bušetine u Pru-

⁸³ NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI; J. Adamček, I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449, 553-554; S. Krivošić, n. dj., 152.

⁸⁴ NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI; J. Adamček, I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449, 553; S. Krivošić, Stanovništvo Podravine, n. dj., 152.

⁸⁵ J. Adamček, I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449; NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI; S. Krivošić, n. dj., 152-153.

govac, iz Majkovca u Oderjan, iz Cugovca u Podravske Sesvete, iz Trakošćana u Križovljan, Goricu i Budančevicu, iz Dubovca u Karlovec, iz Okića u Črešnjevicu, iz Pokuplja u Veliki Karlovec, iz Rakovca u Koprivnicu, Ivanec (Koprivnički) i Goričko, iz Bugarske u Koprivnicu, Jagnjedovec, Botovo i Drnje, iz Mađarske u Koprivnicu, Kloštar, Drnje, Otočec, Martijanec, Vrbanovec, Novakovec, Đelekovec, Kutnjak, Kuzminec, Botovo, Torčec, Selnicu, Hampovicu, Suboticu, Novigrad (Komarnicu) i Hrastovsko, iz Srijema u Kunovec, itd.⁸⁶

Na migracije upućuju i strana prezimena. Po broju stranih prezimena na prvom je mjestu bila Koprivnica, gdje je zabilježeno 50 stranih prezimena. Slijede Drnje i Virje sa 24, Novigrad sa 23, Koprivnički Ivanec sa 17, Đelekovec sa 10 itd.⁸⁷

Po prezimenima možemo pratiti i **migracije unutar Podravine od 1598. do 1733, između pojedinih podravskih naselja**. Iz Rasinje su se stanovnici očito selili u Ludbreg, Virje, Ludbreg, Koprivnicu i Hampovicu, iz Bukovca u Novigrad (Komarnicu), Selnicu, Kutnjak, Ludbreg, Budančevicu, Sv. Đurđ (Popovec, Trnje) i Virje, iz Novog Sela u Imbriovec, Suboticu, Brege i Martijanec, iz Pustakovca u Koprivnicu, iz Subotice u Hlebine, Brege, Jagnjedovec, Virje i Kalinovac, iz Virja u Đurđevac, Šemovec, Suboticu, Hampovicu i Sirovu Katalenu, iz Botinca u Rakitnicu, iz Struge u Sv. Petar, Slokovec, Križovljan, Slanje, Botinovec i Virje, iz Otoka (Velikog i Malog) u Drnje i Botinovec, iz Hampovice u Sirovu Katalenu, Sedlaricu i Pitomaču, iz Martinća u Obrankovec, iz Đelekovca u Drnje i Sigetec, iz Antolovca u Otočec, Martijanec, Vrbanovec i Novakovec, iz Koprivnice u Velike Brvce i Molve, iz Zdelje (Miholjanca) u Budrovec, Koprivnicu, Dubovicu, Kapelu, Ivanec (Koprivnički), Otočec, Martijanec, Vrbanovec, Novakovec i Pitomaču, iz Sigeca u Virje, Novigrad i Budrovec. Iz Legrada su se doseljavali u Virje, iz Broda u Virje, iz Torčeca u Sigetec, Molve, Miholjanec i Virje, iz Herešina su se doseljavali u Novigrad i Molve, iz Selnice u Molve, iz Cenkovca u Molve. Iz Mučne su se iseljavali u Kutnjak, iz Botinovca u Lunkovec, iz Glogovca u Kozarevac, iz Kalinovca u Budrovec, iz Kladara u Jeduševac, iz Karlovca u Slanje, iz Oderjana (dio Kloštra Podravskeg) i Mičetinca u Otrovanec, iz Katalene u Koprivnicu, iz Turnašice u Pitomaču, iz Šemovca u Čepelovec, iz Peteranca u Koprivnicu, Torčec i Goričko, iz Kuzminca u Koprivnicu, iz Pitomače u Kozarevac, iz Bregi u Hampovicu i Otrovanec te iz Hlebina u Koprivnicu, Prugovec i Sesvete.⁸⁸

6. O GRADSKIM NASELJIMA NA GRANICI

Na početku bi trebao, barem približno, definirati što bi to bilo gradsko naselje u 17. stoljeću. Prije svega, to bi bila centralna naselja, sa elementima centraliteta koji ih izdvajaju od okolnih seoskih naselja. Definiranje i detaljno istraživanje elemenata centraliteta morati će pričekati buduća istraživanja. Ipak je moguće izdvojiti najmanje dvije kategorije gradskih naselja: 1) privilegirani gradovi i 2) trgovišta. Prvoj grupi pripada Koprivnica, a drugu sva ostala naselja koje izvori nazivaju pojmom "oppidum" što bi mogli prevoditi sa trgovište. To su: Legrad, Ludbreg, Rasinja, Đelekovec i Drnje. Unutar druge skupine mogle bi se uočiti različitosti između pojedinih skupina naselja jer su se trgovišta između sebe znatno razlikovala, no i to će, zbog ograničenosti prostora, morati pričekati detaljniju obradu u budućim istraživanjima.

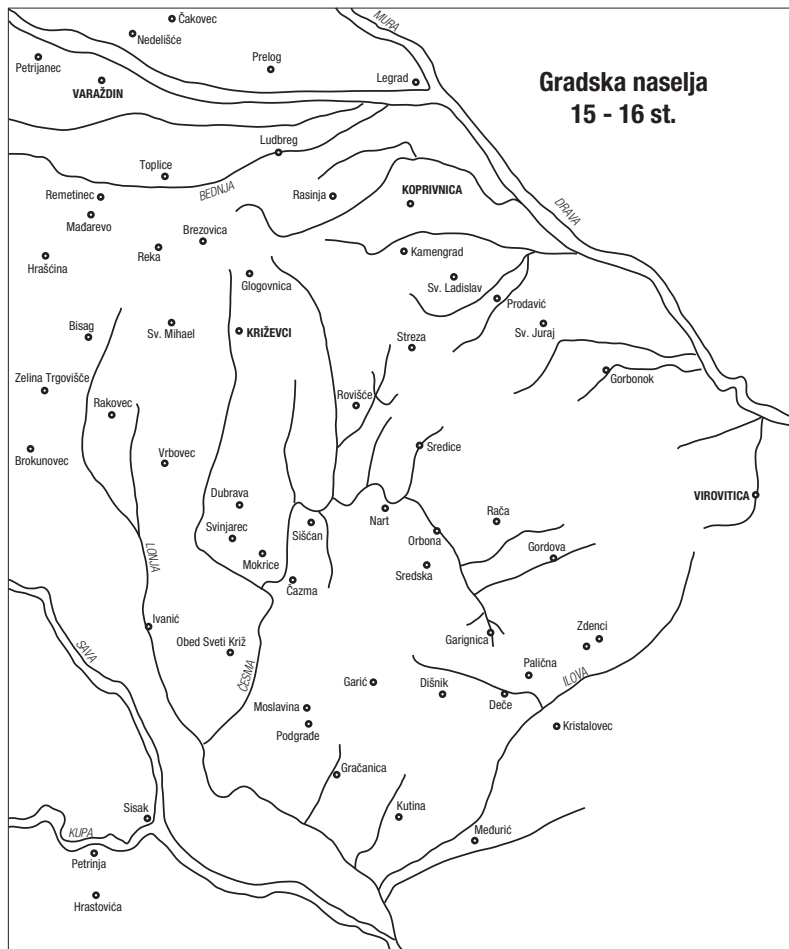
⁸⁶ J. Adamček, I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449; NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI.

⁸⁷ S. Krivošić, n. dj., 153-154.

⁸⁸ S. Krivošić, n. dj., 154; J. Adamček, I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449; NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI.

Koprivnica je u drugoj polovici 17. stoljeća po procjeni imala između 2200 i 2400, Legrad oko 2800, Ludbreg 400-600, Rasinja 300-400, Đelekovec (samo se jednom spominje kao "opidum" - 1659.) 400-600 i Drnje 800-12000 stanovnika.⁸⁹

Koprivnica je imala dvojni funkciju: vojnu i civilnu. Pripajanje cijelog gradskog prostora teritoriju Varaždinskog generalata koji se postupno formirao nije bilo moguće već zbog povlastice koje je Koprivnica imala kao slobodni i kraljevski grad. Ona je privilegije slobodnog i kraljevskog grada dobila još 1356. godine.⁹⁰ No, područje utvrde je ipak spadalo upravi Varaždinskog generalata. Time su razvojne mogućnosti za povećanje stambenog prostora, a time i broja stanovnika Koprivnice bile prilično ograničene, a njezin povlaštenu položaj stalno su u pitanje dovodili kapetani koji su u njoj bili nastanjeni. Često su u Koprivnici mjesecima bile smještene veće vojne postrojbe. Kapetani su, kako smo već govorili, narušavali koprivnička autonomna prava odlučivanja građana, koja su postojala na papiru, zamjenjujući izabrane gradske suce sucima po vlastitom izboru, stavljali su izvan snage prava lova i ribolova u okolini grada ili su rekvirirali teritorije, koji su pripadali gradu, u vojne svrhe.⁹¹

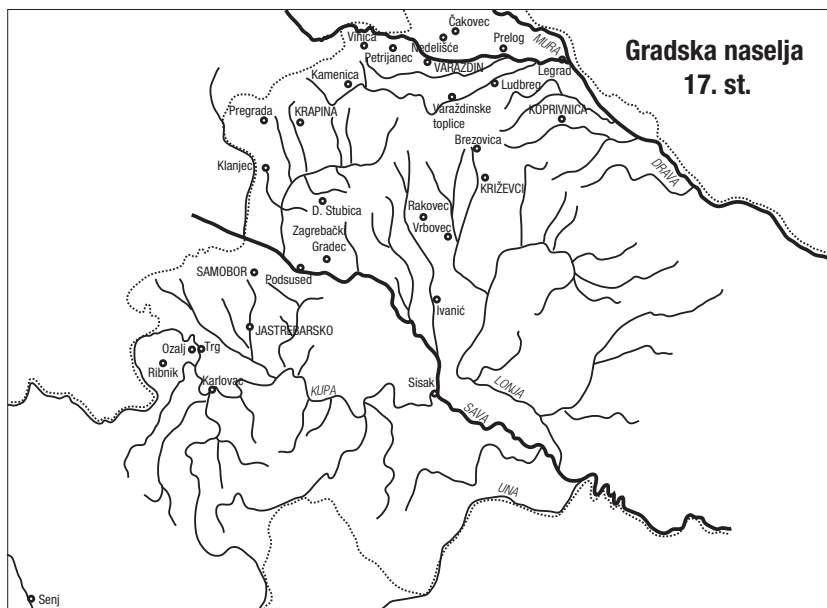

Karta 6. Trgovišta i gradovi u kasnom srednjem vijeku u međurječju Mure, Drave i Save

⁸⁹ H. Petrić, Procjene broja stanovnika i ekonomskog razvoja gradskih naselja sjeverozapadne Hrvatske od kraja 16. do početka 18. st., Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija Stvaralački potencijali u funkciji društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja sjeverozapadne Hrvatske, Varaždin, 21. i 22. studeni 2002., Varaždin 2002., str. 136-142.

⁹⁰ N. Klaić, Koprivnica u srednjem vijeku, Koprivnica 1987., str. 71.

⁹¹ K. Kaser, n. dj., 104-105.

Karta 7. Glavna gradska naselja (gradovi i trgovišta) u središnjoj Hrvatskoj i Kraljevini Slavoniji te južnom dijelu Zaladske županije tijekom 17. stoljeća

Vladari i nadvojvode neprekidno su izdavali naloge kapetanima da se ne miješaju u jurisdikciju slobodnog kraljevskog grada Koprivnice. Ali oni se tih naloga u pravilu nisu pridržavali. Nadvojvoda Matija je npr. 1595. godine zapovjedio da sve zemlje koje vojska drži na području grada moraju podvrći jurisdikciji gradske općine i da se časnici ne smiju miješati u civilnu jurisdikciju. Časnici te naloge nisu izvršili. Posjedi u rukama vojnih osoba i dalje su bili izdvojeni. Kralj Rudolf je 1603. morao ponovno naložiti da se podvrgnu javnim teretima koje snose građani.⁹² Kralj Matija II. naredio je 1618. da se provede zaključak Ugarskog sabora o restituciji koprivničkih posjeda pod vlast Hrvatskog sabora, ali ti je zapovjed, čini se, još iste godine opozvana.⁹³ Građani su se i dalje tužili na nasilja vojnih vlasti. Na zasjedanju Hrvatskog sabora 6. listopada 1634. godine optužili su kapetana Fridrika Mansperga da se upliće u jurisdikciju grada, da ometa gradsko vinotočje i otima građanima posjede. Hrvatski sabor je tu tužbu podržao.⁹⁴ Znakovito je bilo da su do 1630. privilegiji slobodnog kraljevskog grada bili ugroženi što pokazuje njihovo relativno često potvrđivanje kod vladara krajem 16. i početkom 17. stoljeća (1590., 1609. i 1630.)⁹⁵.

Odnose između grada Koprivnice i koprivničkog kapetana regulirala je 1635. posebna kraljevska komisija u kojoj su sudjelovali predstavnici hrvatskih staleža i kraljevskih vojnih vlasti. Komisija je utvrdila da vojne vlasti gotovo svakodnevno nanose različite štete građanima i njihovoj općini. Kapetan je građanima oteo 166 jutara oranica i više vinograda. prisiljavao ih je da kao vojnici sudjeluju u pohodima protiv Osmanlija, primaju na konačenje vojsku, itd. Komisija je odredila da se građani ne smiju ometati u izboru sudaca i prisežnika. Sve vojne osobe trebali su ubuduće u pitanju svojih posjeda u gradu biti podložne gradskim vlastima, koje su tim posjedima mogle nametati daće jednako kao i posjedima građana. Kapetan je i dalje mogao uhititi građanina, ali ga je odmah morao predati civilnim vlastima. Komisija je vojnim vlastima zabra-

⁹² HDA, Arhiv grada Koprivnice, kut. 5, br. 8, 9, 12.

⁹³ F. Šišić, Hrvatski saborski spisi, V, Zagreb 1918, 187-189, 239.

⁹⁴ Zaključci Hrvatskog sabora I. (1631-1693.), Zagreb 1958, pripremili J. Buturac, M. Stanisavljević, R. Sučić, V. Šojat i B. Zmajčić, 46-47.

⁹⁵ HDA, GK, kut. 1, br. 14; kut. 2, br. 2 i 3.

nila da procjenjuju i određuju cijenu robe koja se prodaje u gradu. Sudac se, međutim, morao s kapetanom dogovoriti o visini tržišnih pristojbi za vino, žitarice i meso. Pravo ribolova u gradskim grabama komisija je ostavila kapetanu. Građanima je dodijeljeno pravo lova divljači. Određeno je da kapetan vrati građanima sve oduzete zemlje.⁹⁶

Legrad je još u XV. stoljeću dobio status trgovišta, a od 1610. ima grb. Godine 1643. Ferdinand III. je Legradu dodijelio privilegij slobodnog trgovišta, a sredinom XVII. stoljeća se kratko spominje kao grad (civitas). U XVI. stoljeću ulazi u sastav posjeda Zrinskih koji su u Legradu uredili sjedište Legradske ili Međimurske kapetanije izgrađivši protuosmansku utvrdu blizu ušća rijeke Mure u Dravu 1567. godine. Legrad je kratko bio pod osmanskom vlašću (1577.-1579. i 1600.). U XVII. i XVIII. stoljeću su u Legradu bili razvijeni trgovina i cehovi (stari ceh – 1677., čizmarski - 1697., brodarski 1717., tkalački 1747., mlinarski 1768. i dr.). Od 1671. u Legradu je djelovala tridesetnica, a od 1682. se spominje solana. U blizini Legrada je kratko postojala utvrda Novi Zrin (1661.-1664.), izgrađena s obje strane rijeke Mure, nedaleko od utoka u Dravu.⁹⁷

7. JOŠ O MIGRACIJSKIM GIBANJIMA

Općenito uzevši, u imigrante u podravski prostor svakako treba ubrojiti Vlahe, ali i slavonsko stanovništvo, koje se ovdje, kako smo ranije vidjeli, naseljevalo i izvršavalo obnovu te osnutak naselja. Pitanje pravaca migracija možemo osvijetliti, prema istraživanjima S. Krivošića, na temelju sačuvanih prezimena, tzv. etnika i ktetika, njihovoj rasprostranjenosti i učestalosti, no istraživanja ovog autora treba dopuniti novim istraživanjima. U tome su nam za kraj 16. stoljeća dragocjeni izvori popisi poreza⁹⁸, a za 17. i početak 18. stoljeća mogu pomoći kanonske vizitacije Komarničkog arhidakonata Zagrebačke biskupije iz 1659, 1700, 1716. i 1733. godine.⁹⁹ Vrlo su važni i vojni popisi iz 1630., 1644., 1651., 1661., 1672., 1674. i 1678. godine.¹⁰⁰ Osim naseljenika iz prostora Osmanskog Carstva na pogranični prostor uz Dravu na strani Habsburškog imperija doseljavali su se stanovnici iz Posavine, Međimurja, Zagorja, križevačkog kraja, Turo-polja, slovenskih zemalja, mađarskog prostora (i Erdelja) te sa talijanskog i njemačkog govornog područja.

Na migriranje bi mogla ukazivati prezimena vezana uz blizinu Osmanskog Carstva. Prezime Poturica zabilježeno je u Koprivnici, Zablatju, Gorici, Hrastovljanu, Sigecu i Sokolovcu, prezime Pribeg u Koprivnici, Herešinu, Rasinji, Subotici, Bregima i Kladarama, a prezime Predavec u Virju. Prezime Turčin je zabilježeno u Novigradu, Drnju, Slanju, Malom Bukovcu i Đurđevcu. Zanimljivo je prezime Hasan kojeg je bilo u Đelekovcu, Martijancu i Delovima, a također i Osman koje je zabilježeno u Sirovoj Kataleni. Prezime Omer spominje se u Novigradu, Odobašić

⁹⁶ HDA, Arhiv grada Koprivnice, kut. 6, br. 4.

⁹⁷ HDA, Trgovište Legrad; D. Feletar, Legrad, n. dj., H. Petrić, D. Feletar, P. Feletar, Novi Zrin – Zrinska utvrda na Muri (1661.-1664.), Donja Dubrava-Zagreb 2001.

⁹⁸ J. Adamček, I. Kampuš, Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, Zagreb 1976.

⁹⁹ Nadbiskupski arhiv Zagreb (NAZ), Kanonske vizitacije Komarničkog arhidakonata (KVKA), Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI; S. Krivošić, Stanovništvo Podravine 1659-1859. godine, Podravski zbornik, 9, Koprivnica 1983, 147-164; S. Krivošić, Virje, Iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente, Podravski zbornik, 12, Koprivnica 1986, 115-134; S. Krivošić, Virje II, Iz demografske povijesti đurđevačke regimente, Podravski zbornik, 13, Koprivnica 1987, 77-102; S. Krivošić, Koprivnica - naselje i njegovi stanovnici, Podravski zbornik, 14, Koprivnica 1988, 120-140; S. Krivošić, Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća, Varaždin 1991.

¹⁰⁰ Štajerski zemaljski arhiv (STLA), Militaria, Sch. 161, 162, 175, 191, 211, 246, 254.

u Virju, Begović u Pitomači, prezimena Turkinin i Šaban u Koprivnici, Haramija u Bregima, Harambaša u Novom Selu i Župancu, Mustafa u Slokovcu, a Mehmed u Kuzmincu.¹⁰¹ Nije jasno da li je kod ovih prezimena riječ o muslimanskom stanovništvu koje je prešlo na kršćanstvo.

Zanimljiv je jedan slučaj prijelaza koprivničkog katolika na islam, a podatke o njemu imamo u spisima procesa mletačke inkvizicije, odnosno Svetog oficija, koje je dijelom objavila L. Čoralić.¹⁰² Riječ je o Martinu, sinu Ivana Velinkovića iz Koprivnice “de Croatia”. Martin je bio rođen u Koprivnici 1614. godine, gdje je živio do 1629. godine, kada je vjerojatno stupio u vojnu službu. Osmanlije su ga zarobile 1638. godine, bio je obrezan i nazvan Osman. U istrazi protiv nje koja se odvijala u Veneciji (ne navodi se kako je došao tamo), 1642. godine, istaknuo je da poduku o islamu i njegovim običajima nije razumio, jer nije poznao turski jezik. Tvrdio je da je uvijek u sebi ostao kršćanin, ustrajan u vjeri u ispravnost Kristova nauka. Bile su mu dodijeljene duhovne kazne – obveze ispovijedi i pričesti tijekom iduće tri godine (na Božić, Uskrs, Uzašašće, dan Svih Svetih) i tjedno moljenje krunice. Nakon izgovaranja formule odricanja dodijeljen mu je oprost, a tumač prigodom procesa je bio Donat Pechis, predstojnik zavoda za obraćenike u Mlecima.¹⁰³

O pokrštavanju muslimana u Koprivnici govore podaci sačuvani u matičnoj knjizi krštenih. Dana 31. siječnja 1664. godine bio je pokršten jedan musliman iz Brežnice (danas Berzence u Mađarskoj) koji je nakon krštenja dobio ime Matija. Iste godine, 4. svibnja pokršten je Mustafa iz Slatine koji je po krštenju dobio ime Hans Pavao.¹⁰⁴

Podatke o pokrštavanju žitelja muslimanskog podrijetla imamo i u spomenicama župa Imbriovec i Legrad, koje sadrže podatke iz izgubljenih matičnih knjiga. U spomenici župe Imbriovec je zabilježen odatak da je nekadašnji imbriovečki župnik Stjepan Blažević 18. svibnja 1694. u Drnju krstio «neku Turkinju».¹⁰⁵ Ostali podaci su iz spomenice župe Legrad. U Legradu su 4. studenoga 1686. bila krštena “dva Turčina”. Otac je dobio ime Stjepan, a sin ime Martin. Dana 13. siječnja 1687. godine pokršten je i jedan osmanski prebjeg iz Kaniže koji je dobio ime Nikola, a istog je dana kršten jedan drugi Osmanlija koji je dobio ime Ivan. Dana 5. studenoga 1691. godine pokršten je Osmanlija, koji je bio sluga kod legradskog župnika i dobio je ime Imbro, a krstio ga je vicearhiđakon Matija Lendvis. Iste godine, 17. prosinca, kršten je i jedan bračni par osmanskog podrijetla, a dobili su imena Pavao i Katarina. O pokrštavanju Osmanlija u Legradu govori i podatak da je 26. listopada 1691. godine krštena “jedna Turkinja koja je dobila ime Uršula, a 5. siječnja je krštena jedna osmogodišnja Turkinja iz Požege koja je dobila ime Margareta”. Dana 7. veljače 1692. godine sin nekog zarobljenika iz Osmanskog Carstva dobio je ime Ivan, a 2. ožujka 1693. pokršten je jedan zarobljeni Osmanlija koji je dobio ime i prezime Martin Eksorber. Zanimljivo je da je kod jedne ženidbe 28. studenoga 1683. godine zabilježen kao svjedok neki Osmanlija, zet Matije Raveka, a 7. siječnja 1685. godine je svjedokom kod vjenčanja bio neki građanin osmanskog podrijetla, Štef Čampor Harambaša Palomboky.¹⁰⁶

¹⁰¹ J. Adamček, I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449; NAZ, KVKA, Prot. 89/Ia, Prot. 91/III, Prot. 178/II, Prot. 93/V i Prot. 94/VI; S. Krivošić, Virje II, n. dj., 94-95; S. Krivošić, Stanovništvo Podravine, n. dj., 154.

¹⁰² L. Čoralić, Hrvati u procesima mletačke inkvizicije, Zagreb 2001, str. 23, 29, 36, 48-49.

¹⁰³ Ista, Koprivničanin Martin Velinković u procesu mletačke inkvizicije (1642. god.), Podravski zbornik, br. 22, Koprivnica 1996., str. 71-74.

¹⁰⁴ Muzej grada Koprivnice (MGKc), Matična knjiga krštenih (MKK) 1660.-1679.

¹⁰⁵ Župni ured Imbriovec, Spomenica župe Imbriovec, rukopis, str. 22.

¹⁰⁶ Župni ured Legrad, Spomenica župe Legrad; D. Feletar, Legrad, Legrad 1971, 103-104.

U Koprivnici je zabilježeno nekoliko prezimena koja upućuju na blizinu granice s Osmanskim Carstvom, npr. 1663. – Prebeg¹⁰⁷, 1664. – Poturica¹⁰⁸ i u Herešinu 1700. – Pribegh¹⁰⁹.

Devedesetih godina 17. stoljeća zabilježeni su u knjizi krštenih obližnje križevačke župe slučajevi pokrštavanja muslimanskih osoba obojega spola i različite dobi - ukupno 17 slučajeva - za koje piše da su “iz Bosne” ili “iz Turske”. U vezi s ovakvim prijelazima (prebjezima) preko granice svakako je nastalo prezime Prebegović u ludbreškoj, Pribeg u kuzminečkoj i Uskoković u križevačkoj župi. Nije slučajna pojava ni prezimena krajem 17. i početkom 18. stoljeća poput: Turčin, Hasan, Turčinović, Turčinić, pa Sokolović, Izmajlović-Smajlović, potura i Šaban u križevačkoj župi; Mustafa, Hasan i Jančir u ludbreškoj župi; Mehmet u kuzminečkoj župi. Pogranični položaj je utjecao i na oblikovanje ovakvih prezimena: Haramija, Đumlja, Katana, Hajduk, Puškadija, Harambaša u križevačkoj; Harambaša, Ulama, Čapalija, Puškadija, Karabija, Hajduk u ludbreškoj; Puškadija u kuzminečkoj župi.¹¹⁰

Istovremeno s useljavanjem tekli su procesi unutarnjih migracija i imigracija izvan pograničnog prostora uz Dravu, a jednom i drugom procesu treba posvetiti dodatna istraživanja.

8. MOŽE LI SE DOZNATI UKUPAN BROJ STANOVNIKA?

Ukupan broj stanovnika može se dobiti jedino procjenom. Podravina je 1598. godine imala popisanih 499 kućedomaćina (starosjedioca),¹¹¹ koncentriranih isključivo zapadno od Koprivnice prema Ludbregu i Varaždinu. Ta brojka dijelom potvrđuje ranije iznesenu tezu da je na pograničnom prostoru uz rijeku Dravu s habsburške strane živio veći broj starosjedioca nego što se u dosadašnjim istraživanjima mislilo da ih je preostalo. Njima treba dodati brojku od barem 200 kućedomaćina Vlaha. Procijenimo li da je na jednog kućedomaćina moglo doći i do 8 stanovnika, onda bi mogli pretpostaviti da je u Podravini tada moglo živjeti do 4800 stanovnika.

U najzapadnijem dijelu koprivničke Podravine popisane su 1598. godine 184 obitelji. U dijelu koprivničke Podravine koji je naseljen s katoličkim stanovništvom 1659. godine popisano je 1788 kućedomaćina, godine 1671. u koprivničkoj okolini zabilježeno je 1124, a 1680. godine 1746 kuća, dok je 1700. popisano 2294 kućedomaćina. Uz naseljavanje Vlaha krajem 16. i početkom 17. stoljeća, prva faza najvećeg intenziteta naseljavanja koprivničke Podravine bila je između 1598. i 1659. godine, kada je broj obitelji odnosno kućedomaćina porastao za čak 1604, a uz to se broj kuća najvećim dijelom povećao između 1671. i 1680. godine, za 622 kuće, pa možda možemo pretpostaviti da je u tom razdoblju izvršena druga faza najvećeg intenziteta naseljavanja koprivničkog dijela Podravine. Od 1659. do 1700. godine broj kućedomaćina porastao je za 506. Tome bi trebalo pridodati podatke o Vlasima u koprivničkoj okolini na obroncima Kalnika i Bilogore, kao primjerice podatak da su oko 1610. godine u vlaškim selima bile popisane 204 obitelji.¹¹²

U ludbreškoj Podravini glavina naseljavanja izvršena je između 1598. i 1659. godine, kada je broj obitelji odnosno kućedomaćina porastao od 315 na 911, odnosno povećan je za 596, a do

¹⁰⁷ MGKc, Matična knjiga vjenčanih (MKV) 1661.-1678.

¹⁰⁸ MGKc, MKK 1660.-1679.

¹⁰⁹ NAZ, KVKA, Prot. 91/III, str. 170.

¹¹⁰ HDA, Zbirka matičnih knjiga, Župa Križevci, Matična knjiga krštenih 1689-; Župa Kuzminec, Matična knjiga krštenih 1703-1724; Župa Ludbreg, Matična knjiga krštenih 1729-1750.

¹¹¹ J. Adamček - I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449.

¹¹² S. Krivošić, Stanovništvo Podravine, n. dj., 158-159; J. Adamček - I. Kampuš, Popisi, n. dj., 445-449; J. Adamček, Agrarni odnosi, n. dj., 520.

1700. godine povećan je za još 73 kućedomaćina pa je iznosio 984. Godine 1671. popisano je 1046 kuća, a broj kuća je smanjen do 1680. godine na 1031.¹¹³

Đurđevačka Podravina je 1659. godine imala 375, a 1700. godine 1064 kućedomaćina, a u međuvremenu je broj kuća porastao sa 689 koliko ih je popisano 1671. godine na 1068 koliko ih je zabilježeno 1680. godine. Prema tome, iako je intenzitet naseljavanja evidentiran do 1659. godine, treba uzeti u obzir da je te godine riječ o samo dva naselja - Virju i Đurđevcu. Dakle najveće naseljavanje đurđevačkog dijela Podravine izvršeno je u drugoj polovici 17. stoljeća i kasnije, jer je u tom razdoblju znatno porastao broj kućedomaćina, kuća i naselja.¹¹⁴

Prema dosadašnjim istraživanjima vidi se da je ukupan broj stanovnika porastao od 4000 koliko ih je procijenjeno 1598. godine, na oko 24770, po S. Krivošiću. Pri tome je ludbreška Podravina imala oko 7260, koprivnička Podravina 14510, a đurđevačka Podravina oko 3000 stanovnika. Godine 1671. godine procjena stanovništva bila bi: ludbreška Podravina 7845, koprivnička Podravina 16370, đurđevačka Podravina 4400, dakle Podravina ukupno oko 28615. Za godinu 1680. procjene bi iznosile: ludbreška Podravina 8030, koprivnička Podravina 18745, a đurđevačka Podravina 7200, ukupno Podravina 33975. Na samom kraju XVII. stoljeća, 1700. godine u ludbreškoj je Podravini živjelo oko 7350, koprivničkoj Podravini oko 18745, a u đurđevačkoj Podravini 7525 stanovnika, pa je u čitavoj Podravini tada živjelo oko 34305 stanovnika. Stopa porasta je u ludbreškoj Podravini 1659-1671. iznosila 0,65 %, 1671-1680. bila je 0,28 %, a 1680-1700. iznosila je -0,44 %. U koprivničkoj Podravini je stopa porasta od 1659. do 1671. godine bila 1,01 %, 1671-1680. iznosila je 1,52 %, a 1680-1700. je smanjena na 0,18 %. Đurđevačka Podravina je imala stopu porasta od 1659. do 1671. godine 3,50 %, 1671-1680. je bila 5,62 %, a 1680-1700. je smanjena na 0,22 posto. Ukupno je u Podravini stopa porasta 1659-1671. iznosila 1,21 %, 1671-1680. godine je bila 1,92 %, a 1680-1700. je smanjena na samo 0,05 %.¹¹⁵ Na osnovu tih podataka može se vidjeti da je najveći intenzitet naseljavanja podravskog prostora bio uglavnom do 1680. godine, premda se on nastavljao i kasnije.

9. PROIZVODNJA I RAZMJENA – POKAZATELJI GOSPODARSKOG «BUĐENJA»

Relativnim poboljšanjem uvjeta života, ali i povećanjem broja stanovnika te uvjeta privređivanja na ovom prostoru sve više tijekom 17. stoljeća jača gospodarstvo. Značajnu ulogu u izvanagrarnom gospodarstvu ovog pograničnog prostora, a posebice grada Koprivnice te nekih trgovišnih mjesta, igrali su cehovi. Izgleda da još u 15. stoljeću u Koprivnici postoji kožarska bratovština.¹¹⁶

O razvitku proizvodnje koja se ponajbolje vidi iz pojave i razvoja cehova, govori nam jedan podatak od prije 1607. godine.¹¹⁷ Izaslanici koprivničkih kovača, bravara, mačara, remenara, sedlara i zlatara: kovač Matej Keceuš te bravari Juraj Manduk i Pavao Lukarić zamolili su zagrebački ceh kovača, bravara, mačara i zlatara u gradu na brdu Gradecu, da im izdaju prijepis svojih cehovskih povlastica. Svoju su molbu obrazložili time da žele stvoriti novi ceh ili bratovštinu u

¹¹³ S. Krivošić, Stanovništvo Podravine, n. dj., 158; J. Adamček - I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-445,

¹¹⁴ S. Krivošić, Stanovništvo Podravine, n. dj., 160.

¹¹⁵ J. Adamček - I. Kampuš, Popisi, n. dj., 441-449; S. Krivošić, n. dj., 155.

¹¹⁶ L. Brozović, Grada za povijest Koprivnice, Koprivnica 1978, 121-122.

¹¹⁷ E. Laszowski, Arhiv grada Koprivnice, Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu, god. IV, Zagreb 1929, str. 91. U prijepisu ove isprave je upisana godina 1635. koju je E. Laszowski smatrao krivom jer je 1607. godine sudac Ivan de Sancta Villa potvrdio cehovska pravila koja su prije te godine prepisali Nikola Kraljić i Stjepan Sušić.

Koprivnici. Zamoljeni zagrebački ceh je to dozvolio, ali su zagrebački remenari i sedlari prosvjedovali protiv toga, no ipak su se na kraju odlučili za sporazum te su dozvolili da se prijepis izda ne samo koprivničkim kovačima, bravarima, mačarima i zlatarima nego i remenarima te sedlarima. Na koprivničkoj se povelji ne nalazi nikakova klauzula, ali je u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu sačuvan prijepis povelje, kojom je kralj Ferdinand III. dana 16. lipnja 1655. godine potvrdio koprivničkom cehu ove povlastice potvrđene od Zagrepčana. Iz tog prijepisa saznajemo da je prijepis zagrebačkog privilegija potvrdio još 1607. godine koprivnički gradski sudac Ivan de Sancta Villa. Ova isprava je, za sada, najstarija pronađena cehovska povelja u podravskom kraju.¹¹⁸

Zlatari, očito pripadnici spomenutog koprivničkog ceha, se spominju u matičnoj knjizi kršćanih i to: 27. veljače 1662. Andrija Snauperger te 29. veljače 1670. Petar Pechuhlia, dok se 19. rujna 1665. kao kum spominje Toma Zrebernar.¹¹⁹

U Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu čuva se dokument od 20. veljače 1673. godine koji predstavlja pravila koprivničkog čizmarskog ceha. Pred gradskog suca Nikolu Saića i ostale senatore došli su koprivnički čizmari: Ivan Vilović, Juraj Herman, Juraj Vinicaj, Mihael Hodalin, Martin Cvinković, Juraj Pribegović i Luka Debeli i predstavili odredbe kojima se služe majstori istog zanata u Varaždinu. Brinući se za napredak grada, sudac i senatori su odlučili odredbe sačuvati, prepisati i potvrditi.¹²⁰

Sačuvana su i pravila čizmarskih djetića na hrvatskom jeziku, a datirana su 31. listopada 1673. godine. Postoji i potvrda pravila koprivničkih čizmara iz 1681. godine, a iz iste je godine dokument pod nazivom "Czeski Artikulussi Plemenitoga Czeha chismesinskoga na Horvatski jezik probnjeni znachinom kak znutra".¹²¹

Koprivnički mesari su 1697. godine prepisali cehovska pravila od svojih varaždinskih kolega i tako osnovali samostalni ceh. U zapisnicima varaždinskog mesarskog ceha iz 1697. godine piše: "Item prielszem od Kopriunichkeh Meszarou za priuilegiume illiti pauicze cheske, flor. hung. 32." Očito je pri tomu, da su Koprivničanci došli u Varaždin po već naručena pravila i da su za taj prijepis platili varaždinskom mesarskom cehu prilično veliku svotu od 32 ugarska forinta. Kako sam prijepis i materijal (pergamena) nisu mogli toliko koštati, varaždinski je ceh sebi izgleda zaračunao oveću odštetu, budući da su i oni za svoje privilegije bili izdali daleko veće svote. Uz to postoji još jedna bilješka: "Item kadaszu bili Kopriunichanczi zarad litzou yliti prauich y kadaszu oprauliali zaradi humerouoga deticha dalszem teda na uino flor. hun. 2, din. 30." Taj su događaj i susjedski sastanak morali zapečatiti vinom, kako se ne bi zatrli stari dobri običaji, pogotovo mesarskih majstora, koji su, sigurno ne samo u Varaždinu, prednjačili u pretjeranom jelu i pilu svim ostalim cehovima.¹²²

¹¹⁸ I. Bach, Najstarija Koprivnička cehovska povelja, Zbornik Muzeja grada Koprivnice, 5, Koprivnica 1947, 75-80. Isprava se čuva u Muzeju grada Koprivnice, a prijepis u Hrvatskom državnom arhivu, Arhiv grada Koprivnice.

¹¹⁹ MGKc, MKK 1660.-1679.

¹²⁰ Hrvatski povijesni muzej (HPM), Zagreb, inv. br. 7504; E. Jurdana, Pravila koprivničkog čizmarskog ceha, Podravski zbornik, 22, Koprivnica 1996, 75-84.

¹²¹ HPM, inv. br. 14794 (pravila čizmarskih djetića), 10594 (potvrda pravila); E. Jurddana, Pravila, n. dj., 76-84; D. Feletar, Koprivnički čizmarski ceh, Podravski zbornik, 5, Koprivnica 1979, 242-263.

¹²² K. Filić, Varaždinski mesarski ceh, zapisnici ceha od godine 1589. do uključivo godine 1708, Varaždin 1968, 360-361; K. Filić, Koprivnički mesari prepisuju pravila varaždinskog mesarskoga ceha godine 1697, Zbornik Muzeja grada Koprivnice, 1, Koprivnica 1946, 13.

Krojački ceh u Koprivnici je svoja pravila dobio 1698., a ona uređuju pravila poslovanja majstora i njihovih radionica gotovo identično kao za čizmarski ceh.¹²³

Uz Koprivnicu je na ovom prostoru jedino cehovsko središte tijekom 17. stoljeća bio Legrad. Tamo je još u 15. stoljeću zabilježen ceh nožara. Legrad je imao četiri sajma u 17. stoljeću, na koji su dolazili trgovci s talijanskog, njemačkog i osmanskog prostora. Iz godine 1674. godine postoje pravila legradskih djetića u starom cehu. Sačuvan je statut starog ceha legradskog iz 1677. godine gdje se spominju kovači, bravari, kolari i remenari.¹²⁴ Posebno je zanimljiv tekst pravila šošarskog i kušnjarskog ceha u Legradu iz 1697. godine koji sadrže 30 članaka i izuzetan su dokument o ustrojstvu cehova u Podravini.¹²⁵

U jesen 1635. godine kraljevska je komisija ispitala tužbe protiv kapetana zbog okupacije zemalja na širem području oko Koprivnice i nametanja gornice nekih vinograda.¹²⁶ Čini se da je Koprivnica u 17. stoljeću započela ekonomski jačati. Nakon smirivanja prilika na habsburško-turskoj granici od Žitvanskog mira 1606. godine obnavlja se gospodarski život u koprivničkom kraju. Razvojem trgovine jačala je uloga Koprivnice kao važnog križanja putova u Podravini.¹²⁷ Uz proizvodnju je vrlo važna bila razmjena. Zanimljivo je da gvardijan koprivničkog Franjevačkog samostana Pavao Pribojević 1610. godine izdaje dopuštenje nekom Petru Kramaru ili Zolaru da može na samostanskoj zemlji uz crkvu u Koprivnici držati svoju kramu-trgovinu.¹²⁸

U Koprivnici je postojao običaj da se tjedni sajam držao u nedjelju umjesto u ponedjeljak kako je određeno privilegijem slobodnog kraljevskog grada iz 1356. godine. To se protivilo zaključcima Hrvatskog sabora od godine 1611. i 1629, koji su zabranili trgovanje u nedjelju i blagdane. Zato je Hrvatski sabor, koji se 14. travnja 1689. godine sastao u Zagrebu, uputio grad Koprivnicu da tjedni sajam iz razloga pobožnosti premjesti od nedjelje na koji djelatni dan. Gradski magistrat u Koprivnici nije poslušao Hrvatski sabor pa je ostao kod prijašnjeg običaja. O tome se raspravljalo na Hrvatskom saboru, u Želinu 22. ožujka 1691. godine. Sabor je po želji zagrebačkog biskupa Aleksandra Mikulića obnovio svoje zaključke od godine 1611, 1629. i 1689. Kako se grad Koprivnica nije držao tih zaključaka, Hrvatski sabor je odredio da križevački podžupan Baltazar Patačić ode u Koprivnicu i opomene Gradski magistrat da se prilagodi donesenim zaključcima. Kako podžupanova opomena nije koristila, dozvolio je Hrvatski sabor, održan u Zagrebu 7. svibnja 1691, zagrebačkom biskupu da protiv grada Koprivnice odredi na sjednici duhovnog stola crkvenu kaznu. Koprivničani su nastavili držati tjedni sajam u nedjelju, a to je biskupu dojavio Tomo Čuz, koji je time na sebe navukao mržnju koprivničkih građana, te se bojao njihove osvete. O tome se raspravljalo na Hrvatskom saboru u Zagrebu 7. ožujka 1693. godine. Sabor je biskupu uputio neka po križevačkom podžupanu poduzme sva pravna sredstva; ujedno je odredio globu koju je Gradski magistrat Koprivnice morao platiti za svaki sajam koji bi se održao u nedjelju.¹²⁹

¹²³ MGKc, Pravila ceha krojača iz 1698. godine.

¹²⁴ D. Feletar, Podravina I, Koprivnica 1988, 160-161.

¹²⁵ D. Feletar, Pravila legradskog Šošarskog i kušnjarskog ceha iz 1697. godine, Podravski zbornik, 1, Koprivnica 1975, 134-145.

¹²⁶ J. Adamček, Agrarni odnosi, n. dj., 738.

¹²⁷ I. Karaman, Osnovne socijalno-ekonomske determinante povijesnog razvoja grada Koprivnice i njegove regije, Koprivnica - grad i spomenici, Zagreb 1986, 19-20.

¹²⁸ P. Cvekan, Koprivnica i Franjevci, Koprivnica 1989, 66.

¹²⁹ R. Horvat, Poviest slob. i kr. grada Koprivnice, Zagreb 1943, 272-273.

Grad je 1638. godine dobio privilegij za dva godišnja sajma (26. ožujka i 7. prosinca),¹³⁰ a 1652. i za treći godišnji sajam (2. srpnja).¹³¹ Početkom 1651. godine Gradski se magistrat obratio kralju Ferdinandu da u Koprivnici dozvoli podignuti maltu. Obrazloženje grada je bilo da je Koprivnica vrlo udaljena od drugih hrvatskih gradova, da je izložena Turcima koji su često provaljivali u Podravinu, gdje su hvatali ljude i stoku, palili kuće, crkve i mostove te namjerno oštećivali ceste. Zbog toga su građani Koprivnice morali trošiti puno novaca i vremena za popravljivanje cesta i za podizanje mostova. Tada je jedna cesta vodila od Varažina preko Ludbrega i Koprivnice u Đurđevac, a druga od Zagreba preko Križevaca i Koprivnice u Legrad. Pri tome je bio jak promet kroz Koprivnicu, te se grad nadao da će od pobiranja maltarine imati toliko prihoda kako bi mogao podmiriti troškove održavanja cesta i mostova.¹³² Kralj je 20. siječnja 1651. godine gradu Koprivnici dao pravo pobiranja maltarine,¹³³ a to je potvrdio Hrvatski sabor koji se sastao 1. srpnja 1652. godine u Varaždinu, ali uz uvjet da grad mora od tada popravljati i u dobrom stanju održavati mostove i cestovne nasipe.¹³⁴ U odnosima između grada i vojnih vlasti tijekom čitavog 17. stoljeća vrijedile su odredbe regulacije iz 1635. godine. Kralj Leopold je te odredbe potvrđivao 1660. i 1687. godine.¹³⁵

Krajem 17. stoljeća u Koprivnici su zabilježeni trgovci podrijetlom iz prostora jugoistočne Europe, koje izvori nazivaju «grčkima». «Grčki» trgovci se u gradu spominju primjerice 1698. kada je zabilježeno da oni trguju turskom robom. Dana 27. veljače 1704. godine spominje se Nikola Petrović «Graccum», a 28. svibnja iste godine zapisano je da su grčki trgovci prodavali kožu.¹³⁶ Ukoliko se korigira pretpostavka S. Gavrilovića da je njihova najstarija kolonija bila u Križevcima (radi se o županiji, a ne o gradu), a koju je autor donio na temelju saborskog zaključka iz 1682. godine onda možemo vidjeti da je najstarija kolonija trgovaca koji su došli iz prostora Osmanskog carstva na pogranični prostor uz Dravu upravo Koprivnica.

Godine 1707. u Koprivnici su trgovali pravoslavni «grčki» trgovci: Lacko Tanasković, Dimitrija Mikulić, Dimo Peiković, Slarida Janković, Miter Petrović, Kosta Parasković, Stipan Dimović, Kosta Angelčević, Kosta Lasarović i Kosta Karajanković.¹³⁷ Prema R. Horvatu «grčki» su trgovci u Koprivnicu doselili početkom 18. stoljeća, a stanovali su Pod Pikom tj. na prostoru oko gradskih opkopa. Stanovali su u iznajmljenim kućama kojima su vlasnici bili Zebić, Rigoni, Matulj, Jurinić i Monhort. Oni su gradu plaćali pristojbu od 1 forinte za pokriće redovitih i izvanrednih gradskih troškova.¹³⁸

¹³⁰ R. Horvat, *Poviest Koprivnice*, n. dj., 180.

¹³¹ HDA, Arhiva grada Koprivnice, kut. 6, br. 7; kut. 7, br. 2.

¹³² R. Horvat, *Poviest Koprivnice*, n. dj., 239.

¹³³ HDA, Arhiv grada Koprivnice, kut. 7, br. 1.

¹³⁴ R. Horvat, *Poviest Koprivnice*, n. dj., 240.

¹³⁵ HDA, Arhiv grada Koprivnice, kut. 7, br. 5; kut. 6, br. 5.

¹³⁶ L. Brozović, *Grada za povijest Koprivnice*, Koprivnica 1978, str. 47.

¹³⁷ Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK), Zagreb, *Gravamina liberae et regiae civitatis Caproncensis contra statum militare generalatus Varasdiensis inclytae per Suam Majestatem sacratissimam elementissime eatenus ordinati commissioni* (dalje: *Gravamina*), R 3627, sv. I, str. 71-72.

¹³⁸ R. Horvat, *Iz prošlosti grčko-istočne crkve u Koprivnici*, *Vjesnik zemaljskog arhiva*, sv. 17, Zagreb 1915, str. 238.

10. O VLASTELINSTVIMA I POSJEDIMA

O podravskim feudalnim vlastelinstvima imamo najpotpunije podatke o onom u Ludbregu.¹³⁹ Unatoč potpunosti podataka treba istaknuti da u poznavanju seljaštva u ranome novom vijeku hrvatska historiografija znatno zaostaje za «zapadnijim» historiografijama, npr. njemačkom¹⁴⁰. Ludbreško vlastelinstvo pripadalo je krajem 16. stoljeća Benediktu Turoczyju. On se 1594. godine oženio Suzanom Ratkaj, a 1608. godine joj je založio čitavo ludbreško vlastelinstvo. Protiv ugovora o zalaganju odmah je uložila Benediktova sestra Sara, udana za nižeg plemića Jurja Dvorničića. Benedikt Turoczy je umro 1616. godine, a njegove posjede je u njegovo ime zadržala Suzana Ratkaj. Uspjela je da joj kralj prizna Ludbreško vlastelinstvo i ostale posjede, ali se njih nisu htjeli odreknuti nasljednici Sare Turoczy. Njen sin Gabrijel Dvorničić i kćerka Magdalena, udana Niczky, uspjeli su da im kralj 1626. godine dodijeli njihov dio, ali je vlastelinstvo i dalje držala Suzana Ratkaj. Početkom 1630. umro je Benediktov sin Nikola Turoczy, kao posljednji muški član svoje obitelji, te su se posjedi trebali vratiti kraljevskom fisku. Pretenzije na posjede je imala Benediktova kćer Barbara, udana za grofa Wolffganga Erdődyja. No darovnicu za Ludbreg je uspio dobiti podban Tomo Mikulić, ali se ubrzo odrekao Ludbreškog vlastelinstva u korist Suzane Ratkaj.¹⁴¹

Barbara Turoczy i njen suprug Wolffgang Erdődy su 1638. godine službeno uvedeni u posjed Ludbreškog vlastelinstva. Wolffganga Erdődyja je, nakon njegove smrti 1645, naslijedio Juraj Erdődy oženjen groficom Elizabetom Keglević. On je umro 1674. godine, a u ime njegovog sina Franje i kćerka Ane, jedno je vrijeme posjedom upravljala nakon njegove smrti udovica Elizabeta. Franjo Erdődy je kasnije preuzeo upravu na vlastelinstvu, a 1676. godine se oženio groficom Marijom Kristinom Wogensperg. Umro je 1694. godine. Njegova udovica je 1695. godine prodala Ludbreško vlastelinstvo hrvatskom banu Adamu Batthyányju. Problem je bio što su ostali članovi obitelji osporavali udovici pravo da može otuđiti obiteljske posjede, jer je ona imala pravo samo na udovički dio, a sve ostalo je trebao naslijediti Franjin najbliži rođak, mladi Nikola Erdődy, sin bana Nikole. Između grofa Jurja Erdődyja kao skrbnika malodobnog Nikole Erdődyja i bana Adama Batthyányja zaključen je ugovor 1696. godine. Prema tom ugovoru ban Adam Batthyány je priznao obitelji Erdődy nasljedno pravo na Ludbreško vlastelinstvo i ostale posjede. Za uzvrat su Erdődyji njemu predali Ludbreško vlastelinstvo u sedmogodišnji zakup, a Erdődyji su nakon sedam godina mogli otkupiti Ludbreg. Kasnije je ban Batthyány Ludbreško vlastelinstvo dobio u neograničeni zakup, a njegovi nasljednici u trajno vlasništvo.¹⁴²

Početkom 17. stoljeća su se na Ludbreškom vlastelinstvu stvarati mali plemićki posjedi koji su se nazivali plemićke kurije. Plemićki posjedi su nastajali tako da su vlasnici vlastelinstva zalagali pojedinim nižim i srednjim plemićima skupine kmetova, pusta selišta i različite poljoprivredne površine. Plemići su na selištima, koja su dobili u залог, izgradili svoje kurije i organizirali alo-dijalno gospodarstvo. tako su u granicama velikog Ludbreškog vlastelinstva nastali mnogi mali

¹³⁹ Smatram da je u budućnosti potrebno napraviti zasebno istraživanje koje bi se bavilo plemstvom na ovom prostoru. Za sada je o problematici plemstva najbolje konzultirati knjigu J. Adamčeka, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb 1980. kao i noviju knjigu N. Štefanec, *Heretik Njegova Veličanstva, Povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu*, Zagreb 2001.

¹⁴⁰ Njemačka historiografija bi nam mogla biti poticaj za istraživanja sela i seljaštva. Usp. Werner Rösener, *Bauern im Mittelalter*, München, 4. Aufl. 1991; isti, *Die Bauern in der europäischen Geschichte*, München 1993. Siegfried Epperlein, *Siegfried: Bäuerliches Leben im Mittelalter. Schriftquellen und Bildzeugnisse*. Köln 2003.

¹⁴¹ J. Adamček, *Ludbreg*, n. dj., 88.

¹⁴² J. Adamček, *Ludbreg*, n. dj., 88-90; *Hrvatski biografski leksikon*, IV, Zagreb 1998, 56-57.

feudalni posjedi. Zalaganje posjeda značilo je prenošenje prava njegova uživanja za određenu sumu novca. Ta je suma mogla biti procijenjena vrijednost posjeda. Prihodi založenog posjeda, zapravo feudalna renta kmetova koji su na njemu živjeli, računali su se kao kamate na sumu koja je bila isplaćena vlasniku, a taj je pod propisanim uvjetima mogao vratiti primljeni novac i preuzeti posjed. Pri tome je držaocu trebao platiti i sve investicije koje je u njega uložio. Čini se da je ludbreškim vlastelinima neprestano trebalo novaca te su masovno zalagali svoje kmetove. Stvaranje novih plemićkih posjeda u granicama vlastelinstva postalo je tim zalaganjima tako masovno da se može govoriti o svojevrsnom razgrađivanju starog vlastelinstva. Kurijalizacija je postala proces nastajanja novih feudalnih posjeda. Taj proces nije predstavljao gospodarsku krizu, već je naprotiv značio gospodarsko jačanje jer su bili jače angažirani prirodni potencijali. Trgovište Ludbreg početkom 17. stoljeća više nije imalo karakter gradskog naselja. Njegovi su stanovnici pretvoreni u kmetove i želire, a u trgovištu su se počele stvarati plemićke kurije. Unutar vlastelinstva su plemićki posjedi postojali primjerice u Sigecu, Hrastovskom, Kućanu, Slokovcu, Selniku, Poljancu, Obranjkovcu i Globočecu.¹⁴³

Osim urbara iz 1696. godine, detaljnije podatke o feudalnim odnosima na Ludbreškom vlastelinstvu imamo u prvim desetljećima 18. stoljeća. Ludbreški kmetovi su vlastelinstvu trebali plaćati četiri osnovne novčane daće. Prva i osnovna daća je bila "činž Svetog Martina ili selišni činž", a plaćala se ovisno o veličini seljačkih posjeda. Druga novčana daća se plaćala za drva, a to je najvjerojatnije bio novčani otkup za uobičajenu dužnost kmetova da svom vlastelinu nasijeku i dovezu voz drva. Vlastelin je tom daćom dobivao više novaca nego selišnim činžem. Treća novčana daća nazivala se straževina, a ona je najvjerojatnije uvedena u 16. stoljeću za održavanje vlastelinske posade. Četvrtu novčanu daću su podložnici plaćali kao naknadu za crkvenu desetinu. Sve četiri daće opterećivale su kmetsko selište sa 130-166 denara. No najveće novčano podavanje kmetova je bio porez, primjerice 1698. godine je svaki dim morao platiti 40 forinti, a u jedan porezni dim su se računala 4 selišna ili 12 želirskih posjeda. Naturalna renta ludbreških kmetova sastojala se od redovite selišne daće pšenice i zobi, te od davanja selišnih svinja kao i od obaveznih darova - odnosno podavanja peradi i namirnica. Uz to je najvažnija naturalna daća na Ludbreškom vlastelinstvu bila gornica, koja se sastojala od podavanja vina prema veličini vinograda. Novčana desetina se plaćala samo od selišnih zemalja, dok se od izvanselišnih, tzv. krčevinskih zemalja, davala u naturi, a uz to se pobirala još i desetina meda. Onaj tko je držao polovice selišta morao je davati svaki tjedan davati 3 dana tlake, a kmetovi sa četvrtselištem davali su tlaku od 2 dana tjedno.¹⁴⁴

Alodijalne poljoprivredne površine na Ludbreškom vlastelinstvu su se počele povećavati u 17. stoljeću. Uz plemićke kurije se redovito organizirala poljoprivredna proizvodnja. Plemići su dio založenih selišta pretvarali u vlastite oranice, livade i vinograde. Stvaranjem alodija na plemićkim posjedima bio je u 17. stoljeću glavni oblik povećavanja alodijalnih poljoprivrednih površina na vlastelinstvu. Osim toga u životu i seljaka i vlastele veliko su značenje imale šume. Stanovništvo je iz njih uzimalo drva za ogrjev i gradnju gotovo svih stambenih i gospodarskih zgrada. Bez šuma se nije moglo zamisliti svinjogojstvo jer su se u najviše slučajeva svinje hranile žirom i pašom u šumama. Vlastelin je u šumama često organizirao lovove na raznovrsnu divljač. Iako su šume imale veliko značenje u svakodnevnom životu, one su prvobitno smatrane poljoprivrednim površinama najmanje vrijednosti. Naseljavanje vlastelinstva u 17. stoljeću pratilo je raskrči-

¹⁴³ J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 94-96.

¹⁴⁴ J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 96-98.

vanje ranije naraslih šuma i šikara, ali je vlastelinstvo ograničavalo njihovo slobodno korištenje.¹⁴⁵

Krajem 16. stoljeća veći dio Rasinjskog vlastelinstva posjedovala je Marija Ungnad, supruga Tome Erdődyja. Oko 1620. godine taj dio vlastelinstva prešao je u posjed obitelji Moškon.¹⁴⁶ Udajom grofice Ane Elizabete Moškon (1632.-1694.) za kasnijeg karlovačkog generala Herbarda Auersperga (1613.-1669.) u Rasinji se sredinom 17. stoljeća učvrstila obitelj Auersperg, poznati kranjski velikaši koji su osim Rasinjom i Samoborom upravljali kranjska vlastelinstva Križ kraj Komende, Kamnik i Šrajbarski Turn kraj Krškog.¹⁴⁷

Anu Elizabetu su naslijedila djeca: Wolfgang Jakob, Franjo Antun, Dietrich i kći Marija Suzana.¹⁴⁸ Svi su se oni sporili oko vlasništva nad Rasinjskim vlastelinstvom.¹⁴⁹ Godine 1699. su braća i sestra s posebnom nagodbom Rasinjsko vlastelinstvo razdijelila među sobom, ali je s njime bila najuže vezana Marija Suzana (prvom udajom je postala grofica Trauttmansdorff, a drugom grofica Attems).¹⁵⁰

Kada je 1613. godine umro Fridrih Sekelj, ugarski je palatin njegov velikobukovečki posjed darovao velikašu Ivanu Kegleviću, a taj se požurio zauzeti Bukovec, ali se ubrzo pokazalo da je palativnova darovnica bila neispravna. Ban Tomo Erdődy obavijestio je 1614. godine Ugarsku komoru da na velikobukovečkim posjedima ima više kmetova nego što ih može darovati palatin, te da postoji i zakoniti nasljednik pokojnog Fridriha Sekelja - Franjo Sigismund. Kralj Matija II. je 1615. godine odredio da se Veliki Bukovec oduzme Kegleviću i preda Franji Sigismundu Sekelju. Kada je 1643. godine umro posljednji muški član obitelji Sekelj, Sigismund Fridrih, velikobukovečki posjed je zauzeo kraljevski fisk. Pokojnikova udovica Barbara Črnomeljska pokušala ga je prenijeti na svog zeta Petra Keglevića, ali nije u tome uspjela. Kralj Ferdinand III. darovao je 1643. godine Veliki Bukovec i pripadna sela grofu Ivanu Draškoviću, te se Petar Keglević iduće godine odrekao svojih prava. Draškovići su velikobukovečki posjed pretvorili u vlastelinstvo. Osim plemićke kurije u Velikom Bukovcu, njemu su pripadali podložnici u 7 sela i velika šuma Križančija. Ivan Drašković je 1680. godine dobio povelju da u Velikom Bukovcu može podignuti mitnicu. Draškovići su bili feudalni gospodri tih posjeda do 1848. godine.¹⁵¹

11. SLOBODNJACI NA FEUDALNIM VLASTELINSTVIMA I POSJEDIMA – NOVA POGRANIČNA SOCIOEKONOMSKA SKUPINA

Kada je grofica Suzana Ratkaj 1620. godine naselila pusto selo Apatiju dogovoreno je da je ovo slobodnjačko selo moralo plaćati 27 dukata, 1 funtu voska, 1 kopuna i 6 jaja. Seljaci su te daće trebali rasporediti između sebe. Kolonisti su u slučaju potrebe morali davati vojnu službu i raditi u utvrdi. Kasnije je bilo uređeno da su morali nositi u utvrdu Ludbreg vodu i pripremati drva za vlastelinsku kuhinju.¹⁵²

¹⁴⁵ J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 100-104.

¹⁴⁶ Kaptolski arhiv Zagreb, Acta loci credibilis, series I, Litt. A, br. 24, 28, 51, 53.

¹⁴⁷ M. Prainfalk, Auerspergi : po sledeh mogočnega tura, Ljubljana 2005.

¹⁴⁸ M. Prainfalk, Auerspergi in njihove povezave s Hrvaško, Povijesni prilozi, br. 29, Zagreb 2005., str. 84-86.

¹⁴⁹ Kaptolski arhiv Zagreb, Acta loci credibilis, series I, Litt. A, br. 24, 28, 51, 53.

¹⁵⁰ M. Prainfalk, Auerspergi in njihove povezave s Hrvaško, str. 86.

¹⁵¹ J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 92; Hrvatski biografski leksikon, III, Zagreb 1993, 576-599.

¹⁵² HDA, Zemljorasteretno povjerenstvo, Consilium locumtenentiale regium Hungaricum, Departmentum

Slobodnjacima naseljenima u pusto selo Globočec koprivnički vicekapetena Lovro Jagatić je 1663. godine nametnuo da su morali platiti zajedno ugarskih dukata, služiti oružjem kao i drugi slobodnjaci, a kada bi u ratu nešto zaplijenili, trećinu su morali dati Jagatiću.¹⁵³ Kada je plemić Janoš Budor 1615. godine naselio skupinu seljaka u selo Obrež (Ebres) dao je svakom kolonistu selište s 20 jutara oranice za koje je godišnje trebao plaćati 4 ugarske forinte, a seljaci su kao slobodnjaci po potrebi morali ići u rat.¹⁵⁴ Uz to bivši krajišnici iz vlaških sela koji su dobili položaj slobodnjaka morali su prema potrebi obavljati vojnu službu i plaćati novčanu daću u paušalnom iznosu. Prema urbaru iz 1696. godine slobodnjaci iz Černoglavca plaćali su godišnje 30 forinti, iz Duge Rijeke 36, iz Ivanca 28 i iz Čukovca 36 forinti. Tijekom 17. stoljeća Vlasi naseljeni u Prkosu plaćali su 18 forinti i 75 denara, a slobodnjaci iz Mikševog Sela 15 forinti i 75 denara.¹⁵⁵

Pri obnovi vlastelinstava Rasinja i Kuzminec dolazi do nametanje tereta kolonistima. Kolonisti koje je u dio Subotice naselio grof Tomo Erdődy 1615. godine postali su slobodnjaci, a svaki je dobio selište s 12 jutara oranica. Naseljenici su prvih osam godina bili oslobođeni novčane daće, a nakon toga je svaki morao godišnje plaćati 4 ugarske forinte. Drugi dio Subotice je naselio Stjepan Gereczy. On je slobodnjake 1616. godine također oslobodio svih podavanja, a zatim je svako selište trebalo plaćati godišnje 4 dukata i davati jednog čovjeka po potrebi za puškara.¹⁵⁶

Grofica Ana Elizabeta Moškon je slobodnjacima iz Đelekovca odredila da im je paušalna novčana daća bila 280 ugarskih dukata, a uz to su morali točiti vlastelinsko vino, ubirati maltu, brinuti se za đelekovečku utvrdnu, davati hranu vlastelinu kada je dolazio u njihovo selo i ići sa vlastelinskim banderijem u rat po potrebi.¹⁵⁷ Barbara Bednyey je u selo Cvetkovec naselila kolo-

Karta 8. Dio vlaških i slobodnjačkih naselja u Podravini tijekom 17. stoljeća

urbariale, (dalje: CLRH IV/C), br. 61A; J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 90.

¹⁵³ HDA, CLRH IV/C, br. 61.

¹⁵⁴ HDA, Arhiv Vlastelinstva Rasinja, kut. 1.

¹⁵⁵ J. Adamček, Ludbreg, n. dj., 90.

¹⁵⁶ CLRH IV/C, br 78, 78A.

¹⁵⁷ HDA, Obitelj Inkey, kut. 1.

nistima, koji su 1662. godine dobili slobodnjački status. Svaki slobodnjak je dobio selište i osam jutara oranica s livadama koje su trebale davati 6 vozova sijena. Od svakog selišta trebali su plaćati 4 forinte.¹⁵⁸

Kolonistima koje je naselio plemić Bočkaj u Torčec i dao im status slobodnjaka, nametnuo je da su kao kolektivnu daću trebali plaćati 100 talira. Novo i neuobičajeno podavanje za slobodnjake je bila tlaka. Torčec je trebao dva puta godišnje davati 40 kosaca, dva puta po 40 žetelaca za pšenicu i dva puta po 40 žetelaca hajdine i prosa. Osim toga, slobodnjaci su trebali davati 35 kopuna i 35 pilića, te desetinu svih žitarica.¹⁵⁹

Na velikobukovečkim posjedima, feudalna podavanja slobodnjaka iz Sv. Petra i Novog Sela bile su određene ispravama o naseljavanju i urbarom iz 1645. godine. Svaki slobodnjački posjed u Novom Selu trebao je godišnje platiti 4, a u Sv. Petru 6 rajnskih forinti slobodnjačkog činža. Ta je novčana daća bila 4-6 puta veća od onekoju su plaćali kmetovi. Slobodnjaci nisu morali obavljati tlaku, a svako je selište moralo davati samo 4 radnika. Oni su sudjelovali u vlastelinskom lovu, prenosili vlastelinsku poštu, obavljali službu teklića, a u slučaju potrebe išli su u rat. Povrh toga svako je slobodnjačko selište moralo davati vlastelinu 2 kopuna, 2 kokoši, 12 jaja i jednu svinju.¹⁶⁰

12. UTJECAJI DEMOGRAFSKE I GOSPODARSKE OBNOVE NA KULTURU

Jedna od najznačajnijih osoba u kulturnom i pravnom životu Hrvatske u 17. stoljeću je bio Baltazar Dvorničić Napuly. On je bio rođen u Koprivnici najvjerojatnije oko 1560. godine. Za njegov se odgoj brinuo stric Valent, kanonik i kustos zagrebačke crkve. Sa 21 godinom je bio zaređen za kanonika zagrebačkog Kaptola.¹⁶¹ Postoji mišljenje da se dijelom 80-tih godina 16. stoljeća školovao u Beču i Grazu,¹⁶² što je pomalo upitno. U matičnim knjigama sveučilišta u Beču nisam uspio pronaći njegovo ime, a također ni na sveučilištu u Grazu (koje je počelo s radom 1586. godine).¹⁶³ Kasnije je Baltazar Dvorničić Napuly otišao u Bolognu (28. siječnja 1588. je primljen u Ugarsko-ilirski kolegij). Na sveučilištu u Bologni je položio ispite iz filozofije (o Platonovom učenju), iz teologije (o značenju Tome Akvinskog), iz kanonskog prava i iz građanskog prava. U vrijeme studija obnašao je dužnost varaždinskog arhiđakona. Na bolonjskom sveučilištu je 1. ožujka 1589. godine promoviran za doktora teologije i građanskog prava. Nekoliko dana kasnije se vratio uz Zagreb gdje se posvetio građanskom pravu zajedno sa svojim prijateljima Gašparom Petričevićem i Ivanom Kitonićem. Plod njihove suradnje se vidi u djelu "Methodica Processum Directio" (1590.) koje je sastavio kao rektor kolegija u Bologni kamo je poslan 22. studenoga. Spomenuto djelo je 1619. godine izdao Ivan Kitonić uz malu promjenu naslova. Nakon rekorske dužnosti od 1591. je boravio u Zagrebu gdje je rukopis svoga djela predao Ivanu Kitoniću da ga ispravi prema praksi kraljevine Ugarske. Od 1593. godine je bio gorički arhiđakon, a od 1597. godine katedralni arhiđakon. Uz to je od 1596. do 1623. godine bio

¹⁵⁸ HDA, Arhiv Vlastelinstva Rasinja, kut. 5.

¹⁵⁹ R. Lopašić, Hrvatski urbari, Zagreb 1894, 407-408.

¹⁶⁰ R. Lopašić, Hrvatski urbari, n. dj., 299-305.

¹⁶¹ M. Stahuljak, Baltazar Dvorničić-Napuly, Zbornik Muzeja grada Koprivnice, 1, Koprivnica 1946, str. 7.

¹⁶² Navodeći bolonjsku kroniku M. Stahuljak (n. dj., str. 7.) piše da je Baltazar Dvorničić Napuly studirao u Bologni, ali taj autor tvrdi da je Baltazar od 1581. do 1588. godine polazio i sveučilišta u Grazu i Beču, ne navodeći od kuda mu ti podaci.

¹⁶³ Popise studenata na spomenutim sveučilištima vidi u: Die Matrikel der Universität Wien, Bd. 4. (1579-1658/59.), n. dj; Die Matrikeln der Universität Graz 1586-1630, n. dj.

kraljevski poreznik i ovjerovitelj računa. Godine 1600. postao je kustos zagrebačke crkve. Od 1601. godine je bio kanonik lektor zagrabačkog kaptola. Od godine 1600. do 1618. hrvatski je zastupnik na ugarsko-hrvatskim saborima. Godine 1602, 1615. i 1619. prisjednik je banskog stola. Godine 1613. postao je veliki prepošt zagrebačkog Kaptola. U svojoj kuriji je utemeljio prvu privatnu pravničku školu u kojoj je poučavao građansko i kanonsko pravo. Godine 1624. pokopan je u zagrebačkoj katedrali ispred oltara Sv. Franje Serafina kojeg je dao sam izraditi, a iste godine je njegovom zakladom osnovan Hrvatski kolegij u Beču.¹⁶⁴ Pravničku školu Baltazara Dvorničića Napulya je, između ostalih, polazio kanonik Jakov od Koprivnice. Mlađi brat Baltazara Dvorničića, Blaž, je kanonikom postao 1599. godine, a umro je 1608. godine. Kanonikom je bio i ranije spomenuti Baltazarov stric Valent Napuly, on je najvjerojatnije umro oko 1581. godine.¹⁶⁵

U Koprivnici je oko 1690. godine rođen filozofski pisac Franjo Galović. Nakon završenog osnovnog obrazovanja u rodnom gradu stupio je u Pavlinski red i redovničke zavjete položio 25. listopada 1711. godine, u 21. godini.¹⁶⁶ Tada je već bio stekao akademsko zvanje logicus. Kao profesor je predavao u učilištu u Lepoglavi filozofiju i bogoslovlje 1719-1722. i 1723-1727, a 1721. je napisao djelo "Philosophia naturalis peripathetica", koje se u rukopisu čuva u knjižnici pavlinskog samostana u Jasnoj Gori (Bibliotheca Claromontana) u Poljskoj.¹⁶⁷ Umro je 12. siječnja 1728. godine u Lepoglavi.¹⁶⁸

Među najstarije i najznačajnije pjesmarice kajkavske književnosti ubraja se i ona koju je godine 1687. sačinio Juraj Ščrbačić, napisavši oko dvije trećine rukopisa koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Tu pjesmaricu se još naziva Drnjanska pjesmarica jer je nastala u Drnju kod Koprivnice, a tamo se čuvala u župnom dvoru.¹⁶⁹ Pretpostavljamo da je juraj Ščrbačić tijekom druge polovice 17. stoljeća bio školnik u Drnju.¹⁷⁰

U vrijeme obnove naseljenosti počinje stvaranje prve mreže škola. Prva pučka škola vezana uz župu osnovana je oko 1590. godine u Koprivnici. Prvi imenom poznati učitelj je bio Stjepan Vrpski.¹⁷¹ Kanonska vizitacija iz 1650. godine izvještava da je u župi Koprivnica učitelj bio N. Kranjec. On nije imao vlastite kuće ni školi već je živio u iznajmljenoj. Dječake je dobro poučavao. Imao je 50 jugera oranica. Za pratnju sprovoda dobivao je 16 denara, a na Bogojavljanje je od svake kuće dobivao kruh i ponegdje meso.¹⁷² Godine 1659. spominje se u Koprivnici Grgur

¹⁶⁴ M. Stahuljak, Baltazar Dvorničić-Napuly, n. dj., str. 7-11; E. Palanović, Baltazar Dvorničić Napuly, Hrvatski biografski leksikon, III, Zagreb 1993, str. 726-727; K. Dočkal, Hrvatski kolegij u Beču 1624-1784, Wien - Zagreb 1996; D. Ernečić, Baltazar Napuly Dvorničić (1560-1624.), Koprivnica 1999.

¹⁶⁵ M. Stahuljak, Baltazar Dvorničić-Napuly, n. dj., str. 11; E. Palanović, Baltazar Dvorničić Napuly, n. dj., str. 726; D. Ernečić, Baltazar Napuly Dvorničić, n. dj., str. 7.

¹⁶⁶ A. Sekulić, Prinosi povijesti hrvatskih pavlina, *Croatica Christiana periodica*, 22, Zagreb 1988, str. 135.

¹⁶⁷ K. Dočkal, Životopisni podaci o hrvatskim pavlinima (rukopis u knjižnici Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb 1955, str. 86-87; F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244-1786*, Zagreb 1989, str. 308; A. Sekulić, Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti, Zagreb 1997; P. Cošković, Galović, Franjo (Gallovich, Franciscus), Hrvatski biografski leksikon, 4, Zagreb 1998, str. 560.

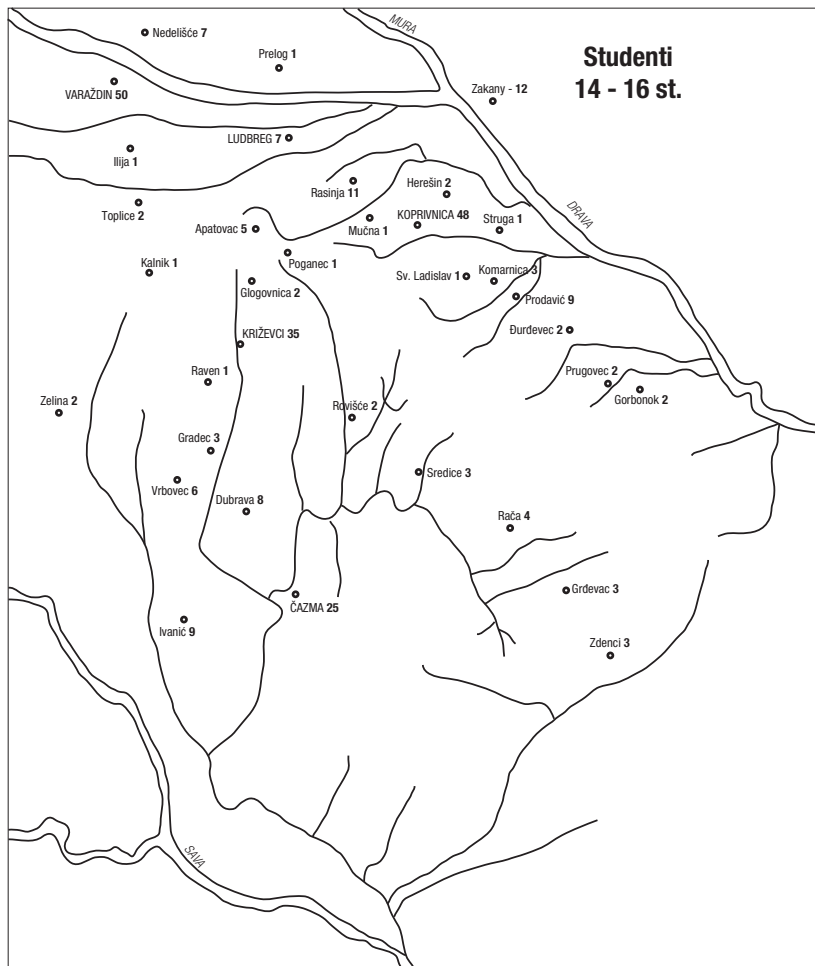
¹⁶⁸ A. Sekulić, Prinosi povijesti hrvatskih pavlina, n. dj., str. 135

¹⁶⁹ Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, R 3140; O. Šojat, Pjesmarica Jurja Ščrbačića (1687), Hrvatski kajkavski pisci, II, Zagreb 1977, 335-372.

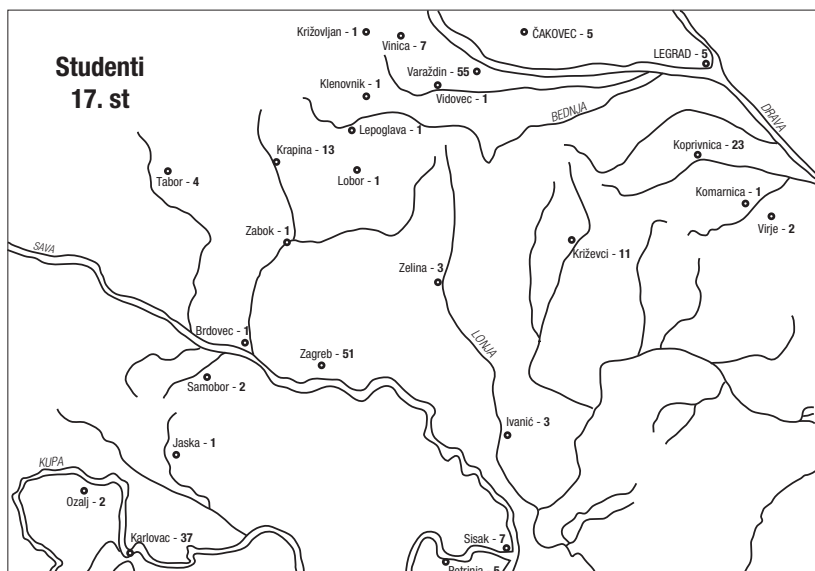
¹⁷⁰ H. Petrić, Drnjanska pjesmarica, *Kaj*, 1-2, Zagreb 2001, str. 23.

¹⁷¹ D. Feletar, Četiri stoljeća pučkog obrazovanja u Koprivnici, *Podravski zbornik*, 16, Koprivnica 1990, 33-35.

¹⁷² R. Juričan, M. Androić, Prilozi građi za historiju školstva općine Koprivnica, rukopis u Državnom arhivu

Karta 9. Broj stanovnika na europskim sveučilištima iz naselja međurječja Mure, Drave i Save (14. - 16. st.)

Karta 10. Broj stanovnika na europskim sveučilištima iz dijela naselja sjeverozapadne Hrvatske tijekom 17. stoljeća

Šimunčić, koji je poučavao 12 dječaka. Bio je čestit čovjek, a dobivao je uz primanja svojih prethodnika i plaću u rajnskim forintima.¹⁷³

U koprivničkom gradskom zapisniku od 16. ožujka 1678. godine se spominje Mihalj Mornarić koji je mnogo godina bio koprivnički školnik. On je tada bio izabran za zvonara umjesto Mike Sokola.¹⁷⁴ Dvije godine kasnije, u kanonskom pohodu koji je bio 18. veljače 1680. godine piše da u Koprivnici nema učitelja. Bivši učitelj je imao stan u građanskoj kući, a kao dohodak je imao neke zemlje oko Močila i na Koprivničkom polju. Držao je neke vrtove kod Dubovca za koje je kod unajmljivanja dobivao 12 vedara vina umjesto novca. Imao je livade kod Futakovca kao i zemlje od kojih je primao najamninu. Protiv toga je koprivnički župnik uložio prosvjed jer je tvrdio da su to zakladne zemlje te se protivio da ih drži učitelj.¹⁷⁵

Godine 1699. u jednom sporu o nasljedstvu se spominje Mihael Nedeljković "školnik varaški".¹⁷⁶ Prema kanonskoj vizitaciji od 18. rujna 1700. godine taj je učitelj u Koprivnici radio od 1694. godine. On je završio retoriku, bio je oženjen i živio pošteno. U građanskoj kući je imao stan i školsku prostoriju po starom običaju. No taj stan nije koristio jer je imao svoju kuću gdje je poučavao dječake. Imao je godišnju plaću. U istoj kanonskoj vizitaciji iz 1700. godine piše da crkva nema stalnoga orguljaša. Pokojni koprivnički vojvoda Nikola Natulija je ostavio zakladu od 1000 rajnskih forinti za plaćanje stalnoga orguljaša u župnoj crkvi, a povrh toga još drugih 1000 rajnskih forinti kao zakladu za plaćanje kapelana. Protiv Natulijine oporuke zametnuta je parnica.¹⁷⁷

Učitelj Mihael Nedeljković se spominje 1702. godine. On je u međuvremenu prestao držati nastavu, a strogo mu je naloženo da ponovno uspostavi školu. Iste se godine spominje orguljaš Ivan Licitari koji je bio njemački vojnik plaćenik.¹⁷⁸ Mihael Nedeljković i dalje nije htio poučavati djecu pa je 1706. godine gradski magistrat zbog toga podnio tužbu protiv njega. Problem je bio riješen do 1710. godine kada se spominje učitelj Nikola Orehovački (ili Vukovački).¹⁷⁹

Na ludbreškom se dijelu Podravine prve škole spominju: u Ludbregu (od 1649.), Svetom Đurđu (od 1650.), Martijancu (od 1654.) i u Velikom Bukovcu (od 1671.). Ove su župne škole polazili dječaci, sinovi kmetova iz župe. Učionica je obično bila u kući nedaleko od župnog dvora. Učili su pisati, čitati molitve, crkvene knjige na latinskom jeziku, pjevati crkvene pjesme, vjeronauk i nešto računati. Zadatke tih župnih škola određivale su crkvene vlasti.¹⁸⁰

Prvi pouzdani podatak o obrazovanju u župi Drnje je od 13. prosinca 1649. Tada se spominje učitelj Matija Sremec.¹⁸¹ Isti se spominje i u kanonskoj vizitaciji iz 1643. godine kao "choralista", pa bi možda početke drnjanskog školstva mogli tražiti čak prije te godine.¹⁸² Kanonska vizitacija

Varaždin, Varaždin 1967, 30.

¹⁷³ Nadbiskupski arhiv u Zagrebu (dalje: NAZ), Kanonske vizitacija Komarničkog arhidakonata (dalje: KVKA), Prot. I, 31, 87.

¹⁷⁴ DAV, AGK, ZPGK 1676-1687, spis od 16. ožujka 1678.

¹⁷⁵ NAZ, KVKA, Prot. 90/II, str. 151.

¹⁷⁶ DAV, AGK, ZPGK 1698-1708, spis od 10. srpnja 1699.

¹⁷⁷ NAZ, KVKA, Prot. 91/III, str. 171.

¹⁷⁸ NAZ, KVKA, Prot. 91/III, str. 287.

¹⁷⁹ NAZ, KVKA, Prot. 92/IV, str. 90, 196.

¹⁸⁰ I. Topličan, M. Winter, Školstvo na području bivšeg kotara Ludbreg, Ludbreg (monografija), Ludbreg 1984, 415.

¹⁸¹ NAZ, KVKA, Prot. 89/I, 19.

¹⁸² NAZ, KVKA, Prot. 4/IV, 92. Choralista bi bio naziv za crkvenog pjevača. Očito tada drnjanska crkva odnosno kapela nije imala orgulje, već je u toku Sv. Mise bilo pjevanje koje je predvodio choralista. Mo-

iz 1659. godine ponovo spominje da u Drnju postoji učitelj Matija Sremec, koji je imao isti dohodak od 12 forinti.¹⁸³ Sredinom 17. stoljeća bili su poučavani samo dječaci, a izobrazba je organizirana u sklopu drnjanske župe, ne samo za trgovište (oppidum) Drnje nego za sva sela u župi - Peteranec, Sigetec i Torčec. Nakon Marije Sremca prvi poznati učitelj u Drnju je najvjerojatnije bio Juraj Ščrbačić,¹⁸⁴ a poslije Ivan Gregorović koji je učiteljsku službu vršio od 1697. godine.¹⁸⁵ Učitelj Ivan Gregorović spominje se 1700. godine u matici krštenih župe.¹⁸⁶ Kanonska vizitacija iz godine 1702. spominje također učitelja župe Drnje Ivana Gregorovića, a njegovi su prihodi ostali isti kao i u prethodnoj kanonskoj vizitaciji.¹⁸⁷ Godine 1706. u župi je postojao učitelj, ali u kanonskoj vizitaciji ne postoji podatak o njegovom imenu.¹⁸⁸ No, iz matične knjige krštenih za 1707. godinu može se vidjeti da je u Drnju i dalje učitelj bio Ivan Gregorović.¹⁸⁹ Nakon njega, u Drnju se 1720. godine spominje učitelj Juraj Kaduvić.¹⁹⁰

U Imbriovcu je 1649. godine učiteljem bio Ivan Grozdek, koji je ujedno bio i zvonar, pripadalo mu je nešto žita, a kao učitelju od svake kuće 4 denara. On se također spominje 1659, 1661, 1663 i 1671. godine.¹⁹¹ Nakon njega se spominje 1680. i 1700. godine učitelj Juraj Mesarić, koji nije stanovao u Imbriovcu već se smjestio i djelovao u Đelekovcu. On je na godinu dobivao od pojedine kuće 4 denara i još neke prihode.¹⁹²

U Koprivničkom Ivancu se 1649. godine spominje učitelj Lovro Pavtić, koji je dobivao 8 kabala žita od općine, a od pojedine kuće 4 denara. Imao je vlastitu kuću. Već 1659. godine spominje se da više ne provodi poučavanje dječaka radi divljaštva naroda. Isto je stanje bilo 1660. i 1680. godine. Godine 1697. učiteljem je postao Matija Sokol, on također nije poučavao dječake, a tada se u Koprivničkom Ivancu spominje školske zgrada preko puta trga nasuprot crkvi. Bila je pokrivena slamom i u njoj su bile kuhinja i komora. U selima Pustakovec, Kunovec, Novo Selo i Botinovec mu je svaka kuća plaćala godišnje pola metra žita, a željari 4 denara.¹⁹³

Pretpostavlja se da je župna škola u Legradu osnovana najvjerojatnije negdje oko 1640. godine. Međutim, siguran podatak o postojanju župe u Legradu imamo tek u kanonskoj vizitaciji iz 1688. godine. Tada je učiteljem bio Ivan Objanić. Godine 1690. u ruševnoj zgradi kod župnog dvora 40 dječaka je poučavao sam župnik. Oko 20 učenika je 1692. godine poučavao poseban učitelj, a 1697. godine je to bio Nikola Pošta.¹⁹⁴

žemo pretpostaviti da je već 1643. godine Matija Sremec, u službi crkve, mogao sudjelovati u organiziranju poučavanja učenika.

¹⁸³ NAZ, KVKA, Prot. 89/I, 98.

¹⁸⁴ H. Petrić, Općina i župa Drnje, n. dj., str.142.

¹⁸⁵ NAZ, KVKA, Prot. 91/III, 127.

¹⁸⁶ Župni ured Drnje, Spomenica župe Drnje, str. 117.

¹⁸⁷ NAZ, KVKA, Prot. 91/III, 277.

¹⁸⁸ NAZ, KVKA, Prot. 91/IV, 149.

¹⁸⁹ Najstarija matična knjiga krštenih za župu Drnje se vodila od 1689. godine, ali je kasnije zagubljena. Posljednji se puta ova matična knjiga spominje u posjedu župe 1939. godine. ŽUD, Spomenica župe Drnje, str. 72, 117.

¹⁹⁰ Župni ured Drnje, Spomenica župe Drnje, str. 117.

¹⁹¹ NAZ, KVKA, Prot. I, 29, 122, 382, 406; Prot. IV, 101.

¹⁹² NAZ, KVKA, Prot. II, 78; Prot. III, 112.

¹⁹³ NAZ, KVKA, Prot. I, 15, 224, 364; Prot. II, 167; Prot. IV, 103.

¹⁹⁴ D. Feletar, Legrad, Legrad 1971, 158.

U Kuzmincu je školski učitelj i ujedno zvonar 1649. godine bio Matija Brlić iz Hamburga, apsolvirani sintaksist. Nakon njega se 1659. godine spominje Martin Dominec iz Vinice, završeni sintaksist. U selu je postojala novopodignuta školska zgrada sa dobrim krovom i vrtom ispred škole. Kao učitelj je od svake kuće dobivao 4 denara za poučavanje dječaka. Godine 1680. spominje se učitelj Stjepan Petković.¹⁹⁵

U Novigradu Podravskom ili Komarnici je 1671. godine učitelj bio Ivan Belajević.¹⁹⁶ On je poučavao samo 2 ili 3 učenika. Od godine 1694. je službu učitelja vršio Ivan Dominec, ali on se nije bavio poučavanjem dječaka, a nije postojala ni školska zgrada. Vizitator je naložio da se za učitelja uvede godišnja plaća. Ubrzo je Ivan Dominec napustio učiteljsku službu zbog sukoba sa općinom i svadljivosti te nekih pogrešaka.¹⁹⁷

Župa Molve osnovana je u drugoj polovici 17. stoljeća. U Molvama tada izgleda nije postojao učitelj, ali je potkraj istog stoljeća vizitator odredio da se mora u ovoj župi namjestiti učitelj jer bez njega župnik nije mogao čitati misu. Prve stalne učitelje ova župa dobiva tek u drugoj polovici 18. stoljeća.¹⁹⁸

U Virju je 1649. godine zabilježen učitelj koji se zvao Juraj Formicus. On je dječake poučavao u vlastitoj kući. Nije primao plaću, a posjedovao je nešto crkvene zemlje. Godine 1659. je učitelj dobivao za pratnju sprovoda 12 denara, a od crkvenih zemalja je imao 4 jugera. Od godine 1698. je službu učitelja vršio Filip Kramarić, koji nije poučavao dječake. Imao je godišnju plaću od svake kuće 4 denara, za pjevanu misu 12 denara, za pratnju sprovoda 6 denara i još neke prihode.¹⁹⁹

U Đurđevcu je 1649. godine zabilježeno da u župi postoji učitelj koji je dobivao plaću od Nijemaca u iznosu od 3 rajnska forinta mjesečno. Uz to je od pogreba odbivao 4 denara, te trećinu prihoda o Bogojavljenju. Godine 1671. spominje se učitelj Danijel Teszari. On je imao 6 učenika, a župnik mu je uskraćivao trećinu prihoda od obilaska križecom oko božićnih dana. Godine 1700. je službu učitelja vršio Blaž Potočki, a on je imao ista primanja kao i njegovi pret-hodnici, a poučavao je dječake.²⁰⁰

Stanovnici iz pograničnog prostora uz rijeku Dravu su nakon dobivenog osnovnog obrazovanja polazili **gimnazije**. Najpotpuniji podaci su sačuvani za gimnazije Ruše kod Maribora i u Győru. Veći broj gimnazijalaca je upisan na gimnaziji u Rušama, gdje je tijekom 17. stoljeća zabilježeno trinaest gimnazijalaca iz Koprivnice.²⁰¹ Sačuvani su podaci za gimnaziju u Trnavi²⁰² koju su u 17. stoljeću polazila samo dva gimnazijalca iz Koprivnice te jedan iz Legrada. Sačuvani su podaci o učenicima koji su polazili gimnaziju u Győru.²⁰³ Na toj je gimnaziji upisan veći broj

¹⁹⁵ NAZ, KVKA, Prot. I, 36, 154; Prot. II, 69.

¹⁹⁶ D. Feletar, H. Petrić, Razvoj školstva u Novigradskoj Podravini, Općina Novigrad Podravski – izabrane teme, Novigrad Podravski 2001, str. 169.

¹⁹⁷ NAZ, KVKA, Prot. III, 196, 297; Prot. IV, 106.

¹⁹⁸ NAZ, KVKA, Prot. III, 213.

¹⁹⁹ NAZ, KVKA, Prot. I, 6, 74, 369; Prot. III, 207; D. Podravec, Povijest virovskega školstva, Virje 1999, 25.

²⁰⁰ NAZ, KVKA, Prot. I, 3, 59, 367; Prot. III, 224; Prot. IV, 108.

²⁰¹ J. Mlinarić, Učenici iz severne Hrvatske na šoli v Rušah pri Mariboru 1645-1760, Varaždinski zbornik, Varaždin 1983, str. 487.

²⁰² Matricula Gymnasii tum Academiae Tyrnaviensis ab a. 1616 ad a. 1693. Arhiv sveučilišta Eötvös Loránd, Zbirka mikrofilмова, microfilm br. M 001; Miklós Kázmér, Régi Magyar családnevek szótára, XIV-XVII. Század, Budapest 1993, str. 549.

²⁰³ Ferencz Acsay, A győri kath. Főgimnázium története 1626-1900, Győr 1901, str. 94, 96, 109, 111, 122, 139-141.

polaznika s hrvatskim prezimenima, ali uz većinu ne piše njihovo podrijetlo. Iz Koprivnice je zabilježeno deset gimnazijalaca, a iz Legrada i Ludbrega po jedan polaznik.

Nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja stanovnici iz pograničnog prostora uz rijeku Dravu su odlazili studirati na sveučilišta. Oni su bili iz Koprivnice, Legrada, Drnja, Komarnice (Novigrada Podravskog) i Virja, odnosno svi iz naselja u kojima su se nalazile krajiške utvrde. **Studenti** najčešće odlazili studirati na sveučilište u Grazu.²⁰⁴ Tamo je od 1596. do 1709. godine zabilježeno dvadeset studenata iz Koprivnice, sedam iz Legrada, dva iz Virja i po jedan iz Komarnice (Novigrada Podravskog) i Drnja.²⁰⁵

Pored Graza, Koprivničanima je za studij bilo najprivlačnije sveučilište u Beču. U razdoblju od 1616. do 1682. tamo je studiralo sedam koprivničkih građana.²⁰⁶ Ove podatke nadopunjuju Koprivničani koji se spominju u Hrvatskom kolegiju u Beču. Tamo su koprivnički građani zabilježeni: 1628, 1629, 1673, 1674. i 1676. godine.²⁰⁷

Od sveučilišta na alpskom prostoru, uz Graz i Beč, jedino je sveučilište u Salzburgu uspjelo privući Koprivničane. U Salzburgu je 1666. godine studirao pravo "Bernardus Stanislavus Coprinicensis".²⁰⁸ U sjevernoj Ugarskoj, na sveučilištu u Trnavi, je studirao jedan koprivnički stanovnik 1676. godine te jedan Legrađanin 1684. godine.²⁰⁹ Na drugim bližim sveučilištima nije bilo Koprivničanaca, npr. u Pragu.²¹⁰

Zanimljivo je da su Koprivničani povremeno svoja znanja stjecali i na talijanskom prostor. Na sveučilištu u Padovi tijekom 17. stoljeća zabilježen je samo jedan Koprivničanin i to 1602. godine.²¹¹

Jedan je pitomac podrijetlom iz Koprivnice 1627. godine zabilježen i u germansko-ugarskom kolegiju u Rimu.²¹² U analima ugarsko-ilirskog kolegija u Bologni zabilježeno je u 17. stoljeću šest upisa Koprivničanaca, i to prema godinama zapisa: 1600, 1616, 1617, 1618, 1619, 1625. i 1676. godine.²¹³

²⁰⁴ J. Andritsch, *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586-1782)*, Graz 1965; Z. Ladić, *Studenti iz Hrvatske na sveučilištima u Grazu i Trnavi potkraj 16. i u 17. st. Isusovci u Hrvata (zbornik radova sa znanstvenog simpozija)*, Zagreb 1992, str. 244-254.

²⁰⁵ *Die Matrikeln der Universität Graz 1586-1630*, bearbeitet von Johann Andritsch, Band 6/1, Graz 1977; *Die Matrikeln der Universität Graz*, bearbeitet von Johann Andritsch, Band 6/2, Graz 1980; F. Fancev, *Tragovima hrvatske kajkavske poezije 16 vijeka - Hrvatski đaci gradačkog sveučilišta god. 1586-1829*, Ljetopis JAZU, knj. 48, Zagreb 1936.

²⁰⁶ *Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. 4. (1579-1658/59.), Wien 1974; *Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. 5. (1659/60-1688/89.), Wien 1975; *Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. 6. (1689/90-1714/15.), Wien 1993; K. Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču 1624-1784*, Wien-Zagreb 1996. str. 64.

²⁰⁷ K. Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču*, n. dj., str. 52, 55, 64, 79, 81, 92, 93, 167, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 381.

²⁰⁸ *Die Matrikel der Universität Salzburg 1639-1810* (ur. V. Redlich), Salzburg 1933, str. 92.

²⁰⁹ *Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635-1701*. (A Nagyszombati egyetem anyakönyve), prir. Zsoldos Attila, Budapest 1990, str. 214.

²¹⁰ *Matricula Facultatis Medicae Universitatis Pragensis 1657-1783*, prir. Karel Kučera i Miroslav Truc, Praha 1968. Iz čitavog hrvatskog prostora zabilježen je tek 1755. Georgius Fuchek, *Croata Crapiniensis*, str. 139.

²¹¹ *Matricula et Acta Hungarorum in universitate Patavina studentium (1264-1864)*, ed. A. Veress, Budapest 1915, str. 111.

²¹² *Matricula et Acta Alumnorum Collegii Germanici et Hungarici ex Regno Hungariae Oriundorum*, ed. A. Veress, Budapest 1917, str. 31.

²¹³ *Anali del Collegio Ungaro-Ilirico di Bologna 1553-1764*, Bologna 1988, str. 49, 79, 81, 83, 106, 143; *Matricula et Acta Hungarorum in Universitatibus Italiae Studentium 1221-1864.*, (ed. A. Veress) Budapest

Pregledom matičnih knjiga studenata udaljenijih zapadnoeuropskih i sjevernoeuropskih sveučilišta lako se da utvrditi da tamo tijekom 17. stoljeća nije bilo studenata iz pograničnog prostora uz rijeku Dravu, kao npr. u Baselu, Uppsali itd.²¹⁴ Zanimljivo je da stanovnici podrijetlom iz ovog prostora nisu studirali u ne tako udaljenom sveučilištu u Innsbrucku.²¹⁵

Pozornost bi trebali usmjeriti i na **knjižnice** koje se javljaju na pograničnom prostoru uz rijeku Dravu, ali i u okolnim podravskim naseljima. Pažljivom analizom fondova crkvenih i privatnih knjižnica mogu se danas s priličnom sigurnošću pratiti kulturni i znanstveni tokovi u humanističkoj i renesansnoj Europi. Najstariji podatak o knjižnici na ovom prostoru je vezan uz Koprivnicu i odnosi se na knjižnicu katoličke župe Sv. Nikole. Podatak je iz 1650. godine, a sačuvani inventar najbolje je mjerilo zanimanja za knjigu u Koprivnici na početku ranog novog vijeka. Ovaj kulturni aspekt knjige u prošlosti podravskog kraja u ranom novovjekovlju još uvijek nije dovoljno istražen da bi se moglo stvarati dalekosežnije zaključke. Osim toga tada u ostalim podravskim župama nisu zabilježene knjižnice. Popis naslova koprivničke župne knjižnice sadrži: četiri knjige (dvije u rukopisu) na njemačkom jeziku, devet knjiga Sv. Augustina (među njima i znamenito djelo "O državi Božjoj - De civitate Dei"), knjiga psalama, klasično djelo Tome Akvinskoga "Summa theologica", Rimski i Zagrebački brevijar, komentari evanđelja, dvije knjige iz filozofije, ritual, jedna povijesna knjiga (o Žigmundu III. - poljskom kralju itd.), dijelovi biblije, Komentari o galskom ratu Gaja Julija Cezara, dvije knjige Publija Ovidija Nazona ("Pretvorba - Metamorphoses" i elegije), jedna knjiga njemačkog književnika Jacoba Bidermanna, osam Aristotelovih knjiga, dva Horacijeva djela, te još 22 knjige uglavnom crkvenog sadržaja (ima i svjetovnih djela). Ukupno je u koprivničkoj knjižnici župe Sv. Nikole bilo 59 knjiga.²¹⁶ Broj i fond knjiga se nisu mijenjali nekoliko narednih desetljeća što se vidi iz popis knjiga iz 1659. koji je identičan sa onim iz 1650. godine.²¹⁷ Usporedbe radi, župna knjižnica u Imbriovcu je 1659. godine posjedovala 27, u Ivancu 25, a u Đurđevcu 16 knjiga.²¹⁸

UMJESTO ZAKLJUČKA

U skladu sa konceptom pogranične regije u radu sam uvodno obradio prirodni okoliš, političku i upravnu podjelu prostora. Nakon toga izložio sam utjecaj obnove gospodarstva na prostor i njegovu naseljenost na prostoru koji su zauzimala feudalna vlastelinstva i posjedi. Dao sam i pregled vlaških doseljavanja te njihovog utjecaj na okoliš te informaciju o Statuta Valachorum. Pri tome je važna rasprava o starosjedilačkom stanovništvu i doseljenicima koji nisu bili vlaškog podrijetla, gdje je težište rasprave stavljeno na pitanja kontinuiteta i diskontinuiteta u okolišu. Žarište ove zamišljene regije je Koprivnica koju sam obradio zajedno sa susjednim Legradom kao tipična gradska naselja na granici. Obradio sam i migracijska kretanja vezana sa etnokonzervativnim promjenama uz pogranični prostor. Da istraživani prostor nije bio potpuno pust govori

1941, str. 124, 125, 136.

²¹⁴ Uppsala universitets matrikel (prir. A. Andersson), sv. 1 (1595-1632), sv. 2 (1632-1650), sv. 3 (1650-1665), sv. 4 (1665-1680), sv. 5 (1680-1700), Upsala 1900-1911; Die Matrikel der Universität Basel, sv. 2 (1532-1601), sv. 3 (1601-1666.), sv. 3 (1666-1726), prir. H. G. Wackernagel, M. Sieber, H. Sutter, A. Tammann, M. Triet, P. Marrer, Basel 1956-1975.

²¹⁵ Die Matrikel der Universität Innsbruck, Matricula philosophica 1671-1700, Innsbruck 1952; Die Matrikel der Universität Innsbruck, Matricula theologica 1671-1700 (prir. J. Kollmann), Innsbruck 1965.

²¹⁶ NAZ, KVKA, Prot. 89/I, str. 85.

²¹⁷ NAZ, KVKA, Prot. 89/la, str. 10-12.

²¹⁸ NAZ, KVKA, Prot. 89/la, str. 52-53, 117-118, 225.

podatak da je u njemu krajem 16. stoljeća živjelo najmanje 4.000 stanovnika. Kako je, nakon prve faze doseljavanja vlaškog stanovništva, na prostoru uz rijeku Dravu živjelo oko 2.000 Vlaha, moguće je utvrditi da je tamo početkom 17. stoljeća obitavalo najmanje 6.000 stanovnika. Najintenzivniji proces doseljavanja novog stanovništva odvijao se do sredine 17. stoljeća, a moguće je procijeniti da je oko 1659. broj stanovnika gotovo učetverostručen u odnosu na početak stoljeća. Oko 1659. u prostoru uz rijeku Dravu na strani habsburškog imperija živjelo je oko 25.000 stanovnika, a oko 1700. taj je broj porastao na oko 35.000. Iz prethodno iznesenih podataka vidljivo je da je doba najvećeg naseljavanja bilo od kraja 16. do kraja 50-tih godina 17. stoljeća. Naseljavanje je bilo nastavljeno do kraja stoljeća, ali sa smanjenim intenzitetom. Uz naseljavanje je bila vrlo važna obnova proizvodnje i razmjene, kao pokazatelja gospodarskog «buđenja» gradskih i seoskih naselja. Došlo je i do obnove veće naseljenosti i gospodarskog života na zapadnom rubu ovog prostora gdje su bila vlastelinstva i posjedi. Upravo na kontaktu istočnog dijela prostora uz rijeku Dravu, koji će postati sastavnim dijelom Slavonske krajine i zapadnog ruba koji je bio u sastavu tzv. provincijala, došlo je do pojave nove pogranične socio-ekonomske skupine stanovništva – slobodnjaka.

SUMMARY

Based on published and unpublished sources and literature available, the author here contemplates on some aspects of relationship between man, economics and his environment in Ludbreg, Koprivnica and Đurđevac of Podravina region.

The focus is placed on research of basic characteristics of population here with basic demographic processes, in the period from late 16th to early 18th century. Additionally, the author covered social, economic, cultural and religious aspects of life in 17th century Podravina. Each chapter here is backed up with so much not researched sources in archives, museums, church collections and the privately owned ones - so that after a systematic research for a few years in a row - we could write several extensive monograph books, not just one. This is why this text should be viewed as just another contemplation on what has been done so far in research of 17th century Podravina, and what directions the future research should go. Foundations, on which future Podravina historiography lies on, should be publication of historic data of value, currently kept in various archives. Perhaps it would be best to start with historiography publications of 17th century Podravina, as processes of those times originally fit into the everlasting relationship of people and their environment here, that can be traced, with more or less clarity, until the present day.